

LLENGUA I LITERATURA

El solatge clàssic en la poesia angladiana

Per Carme Pagès i Pérez

Resum

“El solatge clàssic en la poesia angladiana” és un breu assaig que intenta reflectir el contacte que, durant tota la seva vida, M. À. Anglada va tenir amb les arrels de la cultura grecollatina, adquirida durant els seus estudis universitaris i, també, la que va resultar de la seva experiència vital i que transcendeix en els seus versos talment com el nèctar resultant d’una destil·lació.

Paraules clau

Solatge clàssic, rigor i justícia, viatges, modernitat amarada de classicisme, feminitat i feminisme, mitologia

Abstract

“The classical background of M. À. Anglada’s poetry” is a short essay that tries to reflect the contact which, throughout her whole life, M. À. Anglada had with the roots of the Greek-Latin culture. Acquired during her university studies, but, and also, through her life experience and how it pours out of her verses as nectar from distillation.

Keywords

Classical background, rigour and justice, travels, modernism full of classicism, femininity and feminism, mythology

DOI: 10.2436/20.8010.01.68

AIEE, Figueres, 42 (2011), pàg. 449-492

Fa molts anys que camino sota els brancs
i espio la claror
i les remors en el bosc de la vida
paro, difícilment,
no tan subtil com l'aranya a les herbes,
la meva teranyina
i miro el sotabosc sense descans.

M. À. Anglada

INTRODUCCIÓ

Em proposo escrutar l'obra de M. Àngels Anglada amb el convenciment de trobar-hi el pòsit clàssic de la vasta cultura de referents grecollatins de què es va nodrir i que intentaré de trobar rere els versos que configuren els seus poemes. Em mou la intenció d'analitzar cada mot de la seva poesia per saber les fonts d'on bevia la poeta, perquè la cultura de cada persona no es configura solament amb els dons individuals, sinó que és el resultat d'aquestes aptituds, afegides a la cultura que al llarg de la vida hom va acumulant, que, combinades, formen el solatge cultural adquirit.

He estructurat aquest article en quatre apartats més que aquest, amb les següents definicions: "Remesa als clàssic grecollatins", amb què us remetré a aquells clàssics per als quals (les poesies ens ho han revelat) Anglada sentia especial predilecció, ateses les citacions que en feia en molts dels seus poemes. Capítol que inclou referències a topònims, a noms de persona i a referents mitològics. Els comentaris sobre topònims són, bàsicament, l'anàlisi dels trobats entre els seus versos i que he descobert que podrien tenir un significat especial i significatiu per a l'autora; pel que fa als noms de

persona que esmento, foren importants per a Anglada i ho seran també per a nosaltres, pel fet que, seguint les petges d'aquests apel·latius, hem pogut aprofundir en el missatge emès en els seus poemes. I pel que fa als referents mitològics, resulten igualment imprescindibles a l'hora d'investigar en una obra tan sadollada de cultura grecoromana, perquè els mites en la poesia angladiana, com en la d'antany, són el mirall en què ens podem emmirallar homes i dones de tostemps i representen una eina simbolista indispensable per establir comparacions i al·lusions als sentiments i al comportament de la humanitat en general i de cada individu, en particular. Hi ha un altre apartat per definir el valor idiosincràtic de l'obra poètica d'Anglada, que he cregut necessari per destacar el valor personal singular que, tot i el rerefons plural grec i romà i també de clàssics catalans i italians, conté la poesia de la poeta estudiada. Finalment, un capítol dedicat al corol·lari. El corol·lari resulta imprescindible en qualsevol assaig i ens ajuda a definir el resultat de la investigació o anàlisi.

M. Àngels Anglada s'havia amarat de la tècnica i de la filosofia dels poetes clàssics del món grecoromà. Intentaré de trobar rastre de tots aquests poetes en les paraules rimades d'Anglada i seguiré les petges de la vasta cultura hel·lenística que posseïa l'autora, per intentar de mostrar els seus mots poètics amb la càrrega i la magnitud de la cultura selecta que posseïa, tot partint del breu, però intens corpus poètic de la nostra autora: *Arietta* i *Columnnes d'hores* (recull de tres poemaris: *Díptic*, *Kyparíssia* i *Carmina cum fragmentis*).

Als seus escrits, ens acostarem, per intentar de trobar les petges que els autors grecolatins van marcar, en algun dels aspectes referits, l'obra estudiada.

Aquesta és la hipòtesi que em plantejo. Sabem que el classicisme l'encisava. Ho corroboren els articles que va escriure condensats en dos volums editats per Eusebi Ayensa i Francesc Foguet⁽¹⁾ i també a través de la seva biografia, en què Francesc Foguet⁽²⁾ ressegueix, fil per randa, la seva vida i també els factors que l'enllacen a l'erudició.

Llegiré amb mirada escrutant la informació que tinc a l'abast: els poemes d'Anglada, els clàssics grecolatins de l'antiguitat, amb qui Anglada s'identificà (Homer, Virgili, Horaci, Safo...) i els compararé per esbrinar de quina manera van influenciar la poeta vigatana, convençuts que li serviren de referent en algun moment del seu temps poètic.

1. AYENSA, Eusebi; FOGUET, Francesc, *Compromís de poeta*. Vic, Eumo Editorial, 2009.

AYENSA, Eusebi; FOGUET, Francesc, *Incitació a la lectura*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

2. FOGUET BOREU, Francesc, *M. Àngels Anglada. Passió per la memòria*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 2003.

Analitzaré també la part de mitologia que hi ha en els seus versos i intentaré d'establir un nexa conseqüent amb la seva realitat poètica. Així com les ciutats gregues que va visitar i que la van seduir fins a l'extrem de dedicar-los poemes o de citar-les com a part de la seva vivència personal que ella transformava en literària. Examinaré la seva obra poètica amb l'objectiu que em mou i amb el pensament despert per tal de detectar què hi puc trobar dels clàssics que la influenciaren, per exposar-vos-ho i justificar-ne la comparació.

Qualsevol escriptor sol deixar petges idiosincràtiques en les seves creacions. Per començar, aprofundirem en els versos de "Biografia" –un poema en què l'autora es defineix, a la manera de les epigramistes gregues– que ens servirà per descobrir, ja, quelcom de M. À. Anglada. Comprovarem que rere els seus ulls cansats, hi passejaven els records de la infantesa a Vic, on davallava "els graons verdosos, sota els gessamins". Un jardí que l'empenyia cap als somnis, plens d'esperança, simbolitzats per la verdor dels esglaons que petja la nena "sota els gessamins" per deixar lliures les seves fantasies i els cants de joventut i penjar-los "sota les fulles espesses de l'heura". En la segona estrofa ens parla, en versos perfectament escandits i encadenats, dels productes literaris que ha fruitat al llarg del temps. Vegem-ho:

BIOGRAFIA

Amb aire de dama i arrugues discretes
en tu amaga el temps l'infant que davalla
els graons verdosos sota els gessamins
i penja els seus somnis com la merla el cant
darrere les fulles espesses de l'heura.

En llibres adults, molts ara llegeixen
el teu nom. Les lletres, que semblen immòbils,
d'un secret somriuen: pirates i prínceps
per a les germanes inventats de nits.
Després velejaves, i han crescut els contes.

M. À. Anglada

En la confecció d'aquest treball, intentarem de poder esdevenir veu de la seva veu.⁽³⁾

3. No tocarem el tema biogràfic, llargament tractat pel biògraf de l'autora.

FOGUET I BOREU, Francesc, *M. À. Anglada. Passió per la memòria*. Dins la col·lecció "Dones del segle XX". Barcelona, Pòrtic, 2003.

REMESA A LA CULTURA CLÀSSICA GRECOLLATINA

Així com nosaltres devem part de la nostra cultura al poble grec, ells també van aprendre dels pobles que conquerien (Sumer, Accad, Egipte...) tot allò que els convenia i ho transformaven per tal que s'adeqüés a les seves concepcions i accentuaven el que era peculiarment seu, tant en el gust com en l'enfocament. Imprimiren un segell inconfusible al seu art de la paraula, gràcies a la noció penetrant i rigorosa del que es podia i no es podia fer. Arribaren a la conclusió que no es poden escatimar esforços quan es tracta de treure el màxim profit de la literatura i s'hi van aferrar com a una relíquia que posseïa la capacitat d'encantar l'oïda dels homes. Els versos grecs posseïen una tècnica molt polida, que podem trobar reflectida en els grans poemes èpics, la *Ilíada* i l'*Odissea*, que l'antiguitat atribuïa a Homer i que podem situar, segurament, entre el 750 i el 700 aC. "Els poemes homèrics són per a nosaltres el mateix que per als grecs de l'època clàssica, era la primera expressió plena de l'espirit creador hel·lènic".⁽⁴⁾

La influència dels clàssics sempre fou palesada en l'obra de M. À. Anglada. Iniciada en formació clàssica a Vic, quan cursava el batxillerat, sota el mestratge de Joan Petit i Joan Bastardes. La seva companya d'estudis universitaris, Dolors Condom explica –en un escrit on rememora el seu contacte com a condeixeble d'Anglada– que foren les primeres traduccions dels versos de Virgili, Ciceró i Xenofont les que l'empenyeren a decantar-se per la poesia i les llengües clàssiques.⁽⁵⁾ La seva formació clàssica, forjada amb fermes fonaments hel·lenístics, però amb tendència humanística, va propiciar que les seves lletres s'haguessin cimentat sota la guia dels mestres de tots els temps.

D'entre aquests referents, segurament, resulta imprescindible situar, en primer lloc, el poeta de Venúsia Quint Horaci Flac del qual solia traduir, cada dia, els cent versos que els exigia el professor universitari Bassols de Climent. És evident l'herència dels clàssics en els llibres de M. À. Anglada, com és el cas de *Sandàlies d'escuma*, *El mirall de Narcís*, *Retalls de la vida a Grècia i a Roma* i les traduccions, *Les germanes de Safo* i *Meleagre de Gàdara*, obres en què Condom assegura que ha sabut captar la finor, l'elegància i la sensibilitat dels mots del text original. Nosaltres, però, intentarem de trobar aquest pòsit clàssic entre els seus versos i començarem pel primer poeta grec que Anglada traduí: Horaci.

4. BOWRA, C.M., *Introducción a la literatura griega*, Madrid, Gredos, 2007.

5. CONDOM, Dolors, "La passió pel món clàssic", *Revista de Girona*, 199 (2000), pàg. 58-63.

La producció lírica omplí una gran part de la vida d'Horaci, fruit, potser, de la preocupació del seu pare per educar el fill en les lletres conjuminades amb la humanitat. Li solia fer reflexions sobre el capteniment dels homes, posant-li exemples de gent coneguda i més tard, el va enviar a Atenes. Tenia un càrrec d'escrivent en una oficina de l'Estat, la qual cosa li permetia escriure poesies. Solia tocar el tema de la neciesa i els vicis de la gent. Poesies que intitula *iambi*, conegudes per *Epodes*. Era amic de Virgili, un altre clàssic admirat per Anglada. Els arguments que plantejava Horaci són també temes recurrents en l'obra d'Anglada: la inexorabilitat de la mort, la misèria dels homes que sofreixen la cobdícia dels rics, o temes cívics que recorden la sang vessada en guerres, sempre injustes. Vegem-ne similituds:

Horaci ens indica, molt clarament, les premisses que han de regir per esdevenir un bon poeta:

“El poeta tindrà l'heroisme de sacrificar i remoure, del lloc on s'estaven, aquelles paraules que tinguin poc esclat i minsa vàlua; afegirà mots nous d'aquells que l'ús engendra i introdueix; molt semblant a un riu d'onades clares, escamparà riqueses onsevulla; redreçarà el que sigui lànguid: passarà pena i semblarà que juga”.

En aquest conjunt de consells, hi veig reflectides les condicions que devia tenir en compte M. À. Anglada, en el moment de cisellar un poema. Pòsit d'Horaci, potser? El cas és que ella, tal com promulga Horaci, rescata paraules oblidades per confegir els versos. Paraules tals com el verb *delejar* = *desitjar*: “(...) Sentiràs l'únic cor que ara deleges (...)”.⁽⁶⁾ Hi ha afegit mots nous, encara que no hagi estat l'ús que els hagi engendrat, sinó la seva facilitat lingüística per crear-los. Mots com *aigolers*: “(...) Com no besariem, oh, mai, els aigolers de les roses;”⁽⁷⁾ Ha escampat versos summament rics de contingut, com “(...) Tu neixes i et debats per un destí més clar /lluny de cloves de plany, veu de cançó florida”,⁽⁸⁾ al·ludint, potser, el destí volgut de poeta, que canta amb floritures el clar destí que desitja per a ella i per als germans de pàtria; i, també, com diu Horaci, “redreça el que sigui lànguid”. Recordem el seu compromís cívic, per exemple en els versos vindicadors del poema “Aiguamolls 1985”, en què alça la veu a favor de preservar uns terrenys on solen refugiar-se les aus migratòries, li sorgeixen de la pena, però sembla que jugui amb la cadència dels versos denunciadors:

6. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnnes d'hores*. Barcelona, Columna, 1990, pàg. 31.

7. *Ibidem*, pàg. 49.

8. *Ibidem*, pàg. 55.

“(…) Àlics rosats, amics colls-verds, torneu,/torneu, xic corriol i fredeluga,/princesa acolorida de l’hivern./Murs de ciment i ferro han reculat/davant dels nius tots bategants de vida (...)”.

M. À. Anglada posseïa un sentit de la mesura que li marcava el límit just en l’expressió dels sentiments, talment com Horaci, i era posseïdora d’un esperit sensible que sabia copsar, de manera entranyable, els goigs i els sofriments dels homes. Mestressa dels dons ideals horacians: equilibri espiritual i serenitat. Sense aquestes virtuts, no hagués pogut escriure mai un poema que emana tanta serenor com “Madrigals per a un infant adormit”:⁽⁹⁾

“(…) T’he despertat: tenies/ la cara plena/ del sol, i tanta/ llum sobre la llum/ closa dels teus ulls! Jo mirava/ les palpitants parpelles/ com l’ombra d’una vela/ sobre el mar, o com l’ala/d’un ocell entre roses (...)”.

Fixem-nos fins on arriba la capacitat observadora de l’autora estudiada: veu una cara radiant de felicitat, que li recorda l’astre sol i, més encara, endevina la felicitat sota les parpelles closes de l’infant, que pensa com l’ombra d’una vela en el mar (que només podrà ser, si la mar és tranquil·la), o amb l’ala d’un ocell entre les roses; dues belles imatges sinestèsiques per descriure’ns els ulls d’un infant plàcidament adormit. Com Horaci, M. À. Anglada seleccionava acuradament els mots per llur extensió i per llur sonoritat. Com ell, és la poeta de la moderació; però, de les veritats palpables.

Latent, en el cor d’Horaci hi havia hagut, sempre, un sentiment de patriotisme que prenia forma concreta en el seu amor a la pau i a la concòrdia entre els ciutadans romans que havien mort en les lluites civils. En els seus escrits aflora la seva *humanitas*, el seu caràcter apassionat, però voluntàriament refrenat, la seva avorrició per tot el que és lleig i immoral, el seu amor a la pau i el seu desig de procurar felicitat als amics. –No reconeixeu M. À. Anglada en aquestes descripcions del caràcter d’Horaci? Realment, els principis del caràcter horacià suren, fins i tot, en el tarannà poètic angladià: amor a la pàtria, a la pau, a la justícia, a la llengua... Vegem com descriu l’intent del règim franquista per ofegar, en les aigües de l’oblit, la llengua catalana. El jo poètic s’adreça a la llengua invocant-la i declarant-la part de l’essència i tan vital com el pa que ens alimenta:

“Estranys remers et duïen a les illes del somni/ viva t’amortallaren amb blancs llençols d’oblit, / pocs pressentien que també per a tu/ estava

9. *Ibidem*, pàg. 22.

decretat un tercer dia/ de duresa i de joia i d'esglai és pastat/ per tots nosaltres i amb nosaltres tu/ veu i crit i sang nostra/ i com el pa estimada/ tu i ell fills de la terra”.

La consciència de poeta compromesa en la defensa de la llengua i dels paisatges que la mantenen vivent, queda palesada en aquests versos. El to que empra l'apropa a Horaci. Un to vocatiu molt comú en l'obra angladiana, així com en l'horaciana. Vegem passatges de l'un i l'altra, en què s'empra el mateix to invocatiu:

HORACI:⁽¹⁰⁾

“(…) Tu no esbrinis –és sacríleg de saber-ho– quin serà el darrer dia que a mi, que a tu, els déus han concedit, Leuconoe (…)”

“(…) ¿Quin home, quin heroi et proposes de celebrar amb la lira o amb la flauta, Clío? (…)”

“Oh vaixell! Se't tornaran a emportar mar endins unes noves onades. Oh, ¿què fas? Guanya resoludament el port (…)”.

M. À. ANGLADA:

“(…) Escolta: mai ningú no m'ha dit res/ de tu, ni si moriries/ entre vent desfermat, si et besà el sol/ el cos romput, més compassiu que els homes/ o et mossegaren dents d'una alba freda amb aigualers de plors (…)”⁽¹¹⁾

“(…) Serva-la intacta en el teu vers/ on niarà sense amenaces/en un exili compartit/més llarg que el teu/ dolça germana (…)”⁽¹²⁾

“Vine, al matí, quan les disfresses dormen/i el gran calze daurat s'obre per a tu/ com suspès en el temps a mig descloure:/ sentirà l'únic cor que ara deleges/ la remor guarnidora de les fulles (..)”⁽¹³⁾

“(…) Canta, ocell, l'aigua antiga, remor de flors i fulles (…)”⁽¹⁴⁾

És una *aemulatio* del to, que no sacrifica el propi pensament, ni la cultura arrelada en la catalanitat.

M. À. Anglada, com els millors poetes grecs, vigilava el que volia dir i escollia les seves paraules amb discerniment meticulós. Combinava una mena de convenció i d'originalitat i era capaç de mantenir-se fidel a les velles formes i adaptar-les a noves finalitats. Es va adonar que les tradicions no

10. HORACI, *Odes i Epodes*, vol. I, Barcelona. Atalaya, 2009. Dins la col·lecció “Els nostres clàssics” de la Fundació Bernat Metge. pàg. 73, 74, 77.

11. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnnes d'hores*, pàg. 20.

12. *Ibidem*, pàg. 29.

13. *Ibidem*, pàg. 31.

14. *Ibidem*, pàg. 57.

s'havien d'adoptar massa servilment, de manera que les prenia de guia fins a un límit acceptable dins els mòduls establerts. No és gens estrany que la literatura grega captivés Anglada, atès que tracta, directament o indirectament, dels problemes que sempre han inquietat l'home: el seu lloc en l'esquema de les coses, les seves relacions amb els déus, el valor de les seves accions, el significat dels seus èxits i fracassos, les reivindicacions de l'individu sobre la societat i les pretensions de la societat sobre l'individu. Els mites grecs proporcionen un mitjà ben fructífer per discernir sobre tots aquests temes. En el seu pensament imaginatiu, els grecs empraren copiosament els símbols que derivaven dels mites; era una manera de destacar els problemes de forma sorprenent i immediata. La ment es mou còmodament amb imatges d'aquesta mena, ja que confereixen estructura i contorn al més intricat estat d'ànim i el confereixen a les paraules, sense la dificultat de moure's en un pla massa abstracte.

Només una superficial passejada pel corpus poètic d'Anglada ens corroborarà que, com els grecs, recorre a la imatge mitològica per fer més convincent el missatge. Sobre algunes d'aquestes imatges, Anglada obtenia el material bàsic per fonamentar alguns poemes. Una manera molt grega d'abordar la poesia, això és: acollien jubilosament el fet de la inspiració i suposaven que només amb ajuda divina, el poeta podia superar les limitacions de la llengua. Es confiaven, primerament a la Musa, però reconeixien que eren ells mateixos que havien de donar forma a les seves obres i, per molt viva que fos la seva inspiració, es convertien en artesans i cisellaven els seus poemes talment com els escultors i els arquitectes modelaven l'objectiu. El poeta és un artista creador de paraules, que tindrien molt poc valor si no fossin sustentades per quelcom de més transcendental. És això que dona un lloc d'honor a la poesia i la fa respectuosa, no solament per la manera com està formada, sinó per la importància del que diu.

Anglada, com Horaci, copsava entranhablement les joies de la natura i les sofrències dels homes i un sentit de la mesura que li marcava el límit just en l'expressió dels sentiments. Jordi Pla en el pròleg de *Kyparissia* feia esment d'aquesta síntesi harmònica que uneix, en la literatura, forma i expressió de bellesa, però que mai no s'oblida del compromís, de la mirada solidària, dels gestos de germanor, ni de la paraula de denúncia. Horaci prenia el que li semblava millor de la doctrina dels estoics, així com de la dels epicuris; M. À. Anglada mostrava el seu eclecticisme prenent dels poetes que admirava allò que millor li servia per expressar el propi cos doctrinal: esdevenir veu dels innocents, alçar-se contra les injustícies i cantar a les persones i als paratges que estima.

També Virgili compta entre els poetes admirats per Anglada. Encara que costa poder-nos imaginar com fou la vida de Virgili, per la manca de dades biogràfiques, trobem l'autèntic en les seves obres. Les *Vitae* –biografies del poeta nascudes de l'estudi de la seva obra– són les que més ens diuen del poeta mantuà. Famós per les *Bucòliques*, les *Geòrgiques* i per l'*Eneida*. El poeta va exercir, al llarg dels segles, una influència duradora, i forta, que cal atribuir a l'íntima qualitat de la seva obra, que respon a les més imperioses necessitats de l'ànima humana i a cadascun dels aspectes de les nostres concepcions artístiques. I és en aquest sentit que M. À. Anglada se'n servia: espigolava de Virgili tot allò que necessitava per inspirar-se i per aplicar als sentiments que la movien a escriure. Miralles ens diu en els comentaris que fa a *Quaderns d'Anglada* (dins la web de la càtedra M. À. Anglada) que per a M. Àngels, Virgili representa un esclat d'on pot pouar una imatge, una sensació, un incís per a un relat, algun aspecte que transcendeix la cosa concreta. Sembla palesar-ho el títol que va posar a un dels reculls de poemes “*Carmina cum fragmentis*”, una part del recull *Columnnes d'hores*. Podria ser que, quan Anglada va posar títol al recull, pensés o estigués llegint sobre les *Bucòliques*, ja que sembla (segons la traducció que fa Miquel Dolç d'aquesta obra)⁽¹⁵⁾ que el veritable títol del recull virgilià fou el de Bucòlica=*carmina*, que va lligat al sentit que editors i gramàtics donen a *Eclogae*, que significa “extractes”, “trossos escollits”, però que ben aviat va prendre una accepció més ampla. El recull que M. À. Anglada aplega sota aquest nom representa una passejada idíl·lica per diferents panorames de la vida i no m'estranyaria que fos l'itinerari espiritual de Virgili reflectit en les *Bucòliques*, que li hagués il·luminat la imaginació i, com Virgili, hagués recorregut a la realitat de l'home i al límit diví concretat en els motius per expressar: l'amor, la guerra, el plany, la inspiració...

La poeta confessa el mestratge de Virgili en el seu poema “Sarajevo”.⁽¹⁶⁾ Ja en l'epígraf dedicat a Francesc Parcerisas, esmenta Virgili: “Fins aquí, la mà de Virgili”. I continua:

“També a mi em guiava la mà de Virgili –la pietat, la música dels mots,/ vaig visitar amb ell el regne de les ombres/lleugeres, dels espectres sense llum”.

És una confessió de l'admiració que Anglada sentia vers el poeta mantuà. Amb ell va evocar els nombrosos temes que tractà al llarg de la seva obra. Considerava la dignitat dels seus personatges i la senzillesa

15. VIRGILI MARÓ, P., *Bucòliques*. Traducció de Miquel Dolç. Barcelona, Fundació Bernat Metge, Atalaya, 2009.

16. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Arietta*. Barcelona, Columna, 1996, pàg. 49.

literària amb què contemplava la nova ideologia de Virgili, quan s'adona que el món és canviant. Veu com el poeta de Màntua intenta emmarcar els seus somnis dins la realitat, per això, a les *Bucòliques* intermèdies, ens parla de l'expropiació dels pagesos, transmetent així la marca del seu temps i evidenciant-nos les seves preocupacions personals. Talment com fa Anglada en les estrofes que segueixen. Anglada recorda Virgili i les seves preocupacions i no les pot deslligar del que la turmenta, que no és altra cosa que el dol per Sarajevo (febrer de 1994), ella voldria seguir el guiatge mestrívole de l'antic poeta, però la sang dels infants i l'horror de Sarajevo li ho impedeixen. No troba mots bells per parlar-ne. I no els troba perquè sap que amb totes dues mans s'ha de tapar el rostre "(...) –els ulls escruixits, els llavis ben closos". Un hermetisme semblant al virgilià en la IV, la V i la VI bucòlica, una literatura que no neix al servei de cap interpretació al·legòrica exclusiva, sinó que és el resultat d'una poètica autònoma simbòlica, si definim el simbolisme com una tècnica basada en el suggeriment i en l'hermetisme. Observem l'estrofa intermèdia del poema i comprovem com compleix les premisses d'aquestes tècniques d'insinuació i tancament:

"(...) Ara el ferro roent de Sarajevo/ m'ha esborrat el rastre de la seva mà./Són pesants les ombres, pàl·lids els espectres/ d'infants estriats amb claror de sang (...)"

Les *Bucòliques* de Virgili i el que té de bucòlica l'obra verdagueriana es fonen, es barregen en els poemes de contingut campestre i eglògic de M. À. Anglada. En el poema "Dues Planes",⁽¹⁷⁾ dedicat als Aiguamolls de l'Empordà, per donar suport al grup que s'erigí en la defensa "d'aquest recer vivent" d'aus migratòries, que pretenia destruir el creixement d'especulació immobiliària, a la zona, Anglada es complau a descriure els aiguamolls com un petit *locus amoenus* per a les aus i se n'erigeix defensora. Talment com la veu de Virgili que s'alça en favor dels pagesos expropiats, tot i que ho fa discretament, perquè ell ha rebut possiblement la influència de Pol·lí, un gran senyor enriquit en les guerres civils, a qui Virgili devia el retorn a la seva heretat, desposseït més tard, després d'un nou intent dels triumvirs, sota l'administració de Varus. Amb tot, les bucòliques I i IX manifesten les "sofrenes de la terra", com a record de les decepcions que els desordres civils provoquen atacant els homes en els seus béns més preats, la seva terra, la seva dignitat. No en va, llança el missatge a través de Lícides i Meris,

17. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnnes d'hores*, pàg. 40.

dos pastors que es dirigeixen a la ciutat i parlen de les expropiacions. Lícides s'estranya que Menalcas, l'amo de Meris, hagi estat desposseït dels seus béns (vv. 1-16). Vegem com s'expressa Lícides en la IX bucòlica:⁽¹⁸⁾

LÍCIDES:

“–Ai las! ¿Pot concebre ningú un crim com aquest? Ai las! Les consolacions que et devem, ¿haurien pogut ésser-nos arrabassades amb tu, Menalcas? Aleshores, ¿qui hauria cantat les Nimfes? Qui hauria escampat per terra les herbes florides o cobricelat les fonts d'una obra verdejant? ¿Quin altre hauria compost aquells versos que et vaig replegar l'altre dia, sense dir-te res, quan anaves prop d'Amaril·lis, la nostra delícia? Títir, fins al meu retorn –no vagis gens lluny– pastura les meves cabres i una vegada sadolles, mena-les a beure, Títir; però quan les menis, mira de no trobar el boc: fereix amb les banyes, para compte!”

I vegem ara, com Anglada, empra un to semblant, ple d'interrogants per denunciar l'amenaça d'invasió dels terrenys dels aiguamolls empordanesos. Motiu pel qual, solidària, amb el grup que els defensava, alça el seu crit alertant:

“Envaireu aquest recer vivent/que ja de lluny enyoren tantes ales/No trobarà l'aigua nodridora/i els verds amagatalls l'ocell del nord? (...)”.

Ambdós cants lírics són denunciadors d'unes expropiacions; el de Virgili, del recer dels humans, de les seves propietats. El de M. À. Anglada del recer i verds amagatalls de la fauna que enriqueix un paisatge; un lloc ple de vida animal, pròpia d'una zona, d'un espai que sempre els ha pertangut i que el fet de destruir-lo representaria una ofensa a la pròpia naturalesa. Com Virgili, Anglada ressegueix un itinerari espiritual, a partir de la terra, passant per l'amor al paisatge i a la realitat de l'home, no sempre fortuïta. En les paraules d'ambdós poetes suren les íntimes qualitats de l'obra poètica que responen a unes imperioses necessitats de l'ànima. Virgili, i més Anglada, reivindica amb una força inusitada el dret a la llibertat: l'un, de l'home i els seus béns; altra, del lliure vol dels ocells i, amb aquest lliure vol, pretén aconseguir l'enlairament de l'ànima humana.

Pel que fa a Homer, la mateixa Anglada confessa a *Retalls de la vida a Grècia i a Roma* que sempre va sentir admiració per aquest poeta creador del mite, tan referit, de l'home com a etern viatger. Anglada tenia l'obligació de

18. VIRGILI MARÓ, P., *Bucòliques*, pàg. 213.

traduir-lo, com a pràctica de l'assignatura de grec, en època universitària. Fou més endavant, però, que es va acostar a les aventures contades pel mític autor del s. IX aC, a través de les traduccions que Carles Riba va fer de la *Odissea*, però sembla que fou l'art de narrar el cant novè (l'aventura dels ciclops) que la va seduir. Homer presentava els seus personatges amb comprensió i profunditat i els mostra en contraposicions notables, però sempre humans. Homer ens mena cap a les aventures del “divinal Ulisses” en el seu llarg viatge de retorn a la pàtria, després de la destrucció de Troia. La força dels poemes és la narrativa i els episodis es mouen amb rapidesa. Els quatre primers llibres es complauen a denunciar el mal estat de la pàtria durant la seva absència. L'aventura de l'acolliment dels feacis és només una de les moltes que explica en el periple de viatges fins que arriba a la seva Ítaca, que Anglada reviu a “El jardí de Nausica”; la història de la bella jove que s'enamora d'Ulisses, a l'*Odissea*, però que es troba rebutjada a causa de la fidelitat que Ulisses professava a la seva esposa Penèlope, que espera el retorn de l'espòs, teixint pacientment, com les eternes penèlopes que des de casa esperen sempre que torni l'amor. Anglada pren el nom de Nausica per posar títol al poema, en què es passeja dins el món creat per Homer i fa volar la imaginació en resseguir els prats vora el riu, on Nausica renta la roba amb les serventes i on Ulisses dorm extenuat. El relat d'Homer inspira Anglada, que així ho expressa:

“(…) Pasejo entre els versos, mot a mot/ flairo l'aroma alhora tendra i seca. /Les mans allargo a la pomera en flor/ i en fruita saborosa del poema/i en volen cel amunt ocells innúmers./ Enllà veuen el mar que els alts penyals afronten”.

En l'article “Les dones de l'Odissea”,⁽¹⁹⁾ Anglada diferencia el tarannà de les dones de la *Ilíada* de les que apareixen a l'*Odissea*, com és el cas de Nausica. Les primeres són considerades víctimes de guerra, “el repòs del guerrer”, en canvi les Penèlopes, Circes, Nausiques... del poema mediterrani per excel·lència, són dones tenaces, humanes, que s'impliquen en propiciar el desenvolupament dels episodis dels herois més propers. Nausica, tot i la seva juvenesa (potser catorze anys), és decidida i no repara en aconsellar Ulisses, per tal que aquest pugui aconseguir els seus propòsits. Per això li recomana que vagi a abraçar-se als genolls d'Arete, reina dels feacis, si vol obtenir tot el que li cal per al retorn a la seva pàtria.

19. ANGLADA, M.À., dins *Incitació a la lectura, Articles de crítica literària*. Barcelona, Abadia de Montserrat, 2009, pàg. 140-153. Recollits i presentats per Eusebi Ayensa i Francesc Foguet.

Nausica considera Ulisses, com a foraster, un protegit dels déus, s'hi mostra hospitalària i el desitja per marit un cop el veu transfigurat pel bany en una bellesa pròpia d'un déu, però quan sap que l'espera Penèlope es conforma a somniar en la troballa d'un marit semblant a Ulisses. És la Nausica d'Homer, però hi ha unes quantes Nausiques derivades d'aquesta: la de Maragall, la inacabada de Goethe, la de Carles Riba, la de M. À. Anglada... En definitiva una imatge, la de Nausica, que inspirà molts versos posteriors de dones-poeta que no podien accedir a l'estatus de viatgeres, com Ulisses, però que cantaven i canten les gestes dels aventurers i es declaren compromeses amb els afers i les tendències de la societat en què els tocava i els toca de viure.

M. À. Anglada allarga les mans vers els mots del poeta grec, ens diu. La qual cosa evidencia la passió que sentia pels pares de la nostra cultura i en pren subtilment allò que li pot fecundar la inspiració; acut a ells com la filla que aprofita l'experiència dels progenitors. Ella mateixa ho testimonia en un article titulat "A l'entorn de la poesia. Notes sobre la inspiració i *techné*", publicat el 1996, a la revista *Ars Brevis* de l'IEC. L'article es basa en una exposició oral que l'autora va impartir en el grup de recerca sobre "Inspiració Poètica" de la Càtedra Ramon Llull Blanquerna on, remetent-nos a les reflexions de Bruno Gentili,⁽²⁰⁾ afirma que la poesia grega arcaica va ser un fenomen completament diferent de la poesia moderna, en els continguts, les formes i el tipus de comunicació. Tenia una estreta relació amb la realitat social i política i amb l'actuació concreta de les persones dins la col·lectivitat. La poesia podia expressar i expressava vivències del mateix poeta o d'altres, però no va ser personal en el sentit modern. Els grecs tenien com a contingut recurrent el mite, que trobava una àmplia complicitat en el seu públic, i no estava mancada, ans al contrari, d'una funció didàctica. En aquest sentit s'expressava en l'àmbit dels *imposis* o convits, dels *kanoi* o seguicis alegres, i de les relacions masculines, com les d'Alceu i Teognis, o dels *tiassos* femenins, una mena de "confraries" lligades a la iniciació a la vida conjugal. En són exemples els poemes d'Alceu o Safo.

Segons Anglada, l'element que diferenciava la poesia grega arcaica de la nostra és la manera de comunicar-se, a través de la representació davant d'un auditori, per part d'un solista o d'un cor, acompanyats d'un instrument musical. El terme *mousiké* designà la poesia en el seu conjunt, paraula i música unides. El poeta s'anomenà *aede* (cantor) i *melopoiós* (autor de

20. GENTILI, B. *Posia e pubblico nella Grecia antica*. Roma-Bari, 1989.

cants). Més tard, *poietés*. Comprovem, doncs, com en el s. VI aC encara s'unien en una mateixa persona el poeta creador i el rapsode.

A més dels poetes grecs i llatins, singularment, Horaci i Virgili, la poesia angladiana presenta una sèrie de topònims, noms de persona i referents mitològics que constitueixen un pòsit important de cultura clàssica i, sobretot, contribueixen a estructurar l'essència del missatge que ens deixa l'autora en cada poema.

Els topònims de l'obra poètica d'Anglada són noms de ciutats gregues que va visitar en els diferents viatges que va fer per conèixer *in situ* el marc on els poetes antics (i els qui no tant) que admirava havien viscut. Per impregnar-se de l'aire i del record dels versos que hi suraven. Aquest món dels autors o protagonistes de les obres clàssiques de tostemps, juntament amb els referents mitològics, formen la columna vertebral del seu cant poètic i esdevenen font nodridora indispensable per a M. À. Anglada.

TOPÒNIMS

Per a M. À. Anglada, les ciutats gregues resultaven mítiques. Eren les ciutats que havien acollit la vida dels qui, per a ella, esdevenien pares del llegat clàssic que posseïm i que, com pocs més, van saber transmetre a través dels seus articles i dels seus versos. És per això que la poesia d'Anglada és plena de referents toponímics grecs, així com de noms significatius en la cultura grega. Les seves lletres són com un etern viatge a Grècia. Navegar pel mar Egeu, mormolant-ne el nom de cada illa, segons Nikos Kazantakis, és el goig que submergeix el cor de l'home en el Paradís. Anglada reté aquesta sentència del poeta grec i procura tenir-la en compte en els seus viatges, en què cada parada té un sentit evocador que la provoca a furgar en el passat de la contrada i lligar història i literatura antiga per balancejar-les juntament amb els propis records.

Evoca, per exemple Tiryntos, una de les ciutats gregues del Peloponès en un poema del mateix nom, en què ens mostra el panorama de la Tiryntos actual, comparant-la amb el dibuix que la imaginació li porta de la mateixa vista antiga. I és l'alfàbrega (planta flairosa molt emprada culinàriament a Grècia) lliurada per un grec, Panayotis, segurament el destinatari del poema, que la desperta de la visió que les callades pedres del passat, barrejades amb la història, li suggereixen:

“Fa temps que s'ha assecat la sang ardent dels prínceps/ i les pedres serenes han ofert la collita/ dels seus antics secrets. Brillen entre les

fulles/ taronges i llimones més que màscares d'or/ i pel mar on el guaita
esperà l'arribada/ de les còncaves naus, només al lluny ancora/ un
daurat repòs d'illes./ L'amic grec amb somriure assolellat em lliura un
intacte tresor:/ l'alfàbrega olorosa on tanta llum alena”.

Alfàbrega, que l'autora confessa, a *Paradís amb poetes*, que no era tal, sinó un flairós moraduix, nascut entre les clivelles de les pedres de Tirint. La claror, que la vista li regala, la veu, quan llegeix els vells poetes, tenyida per la sang d'Agamèmnon. Homer i Èsquil s'inspiraren en el fat del príncep micènic, vencedor de Troia. Cants amb què captivaren els oients grecs, amb la seva veu, sense gaire més suport. Així bastien un món que Anglada observa “banyat en la claror d'una llunyania mítica, vestit amb la força d'unes troballes que de vegades considerem actuals i que ja inventà el Poeta”.

Cal parar esment en l'adjectiu “daurat”, o en un seu sinònim (l'or, la claror assolellada del dia...), molt emprat per Anglada amb connotacions de repòs i de benestar, de recolliment, de valor, de classicisme també... “L'or del novembre”; “i el gran calze daurat s'obre per a tu”; “guardà en calzes madurs la llum dels dies tendres”; “tanta claror pressentida, abrigada de records”; “potser es daura el raïm, al cep desconegut”; “la veu del cant, si no duu l'alba, trenca amb llances de claror els camins de l'ombra”; “suspès en la claror, canta ocell, l'aigua antiga, remor”; “l'or noble i molt vell de la llengua”... A vegades, marcant clarament el contrast de sentit: “raïms mai daurats”; “penso en els homes d'or sense somriure” o “on ets claror dels ulls enlluernats?”... L'or/llum és en general símbol del coneixement, marca l'edat temporal culminant “l'edat d'or” seguida de les edats de plata, de bronze i de ferro, que indiquen les etapes descendents del cicle. En la tradició grega, l'or i els epítets que el representen: daurat, claror daurada... palesen fecunditat, riquesa, domini, calor d'amor, calor de llar... Anhels plasmats en els llibres d'Anglada, dissemblants, per oposició, a les denúncies que hi esmenta representades molt sovint per “la sang”: “veu i crit i sang nostra” (a “Estranys remers”), “amb el nom clar que una vella sang ens dicta!” (a “Fràgils muralles”), “No podem cridar junts contra el crim i la sang” (a “Vietnam”), “Nascuts en sang i en clara sang rentats” (a “Nadal” 1970)...

Anglada no pot prescindir de visitar Epidaure, és una cita obligada en els seus viatges a Grècia. L'antic teatre grec de l'Argòlida, edificat en el segle IV aC amb la finalitat d'acollir les *Ascepepeia*, concurs en nom del déu Asclepi, al qual al·ludeix Anglada en el seu poema “Epidauros”, tot fent-se eco del seu

dramaturg passat: Per a ella representa temps d'arcàdies, la seva mirada sempre és plàcida i reposada quan contempla les ciutats amigues. Visita l'antic teatre de bon matí “abans que ningú no ens trenqui l'encís”:

“Vine al matí, quan les disfresses dormen,/ i el gran calor daurat s'obre per a tu. I ens transmet la remor antiga del, ja, mític lloc, parlant-nos del seu entorn i de les sensacions que provoca al visitant:
Sentiràs l'únic cor que ara deleges, la remor guaridora de les fulles.//
Com un auguri els pins es fan corones/ i trenes serpentejants de vinya verge./ Per lligar el teu record tota la vida / les pedres que acollien altes flames/ de lliures mots – i encara són enceses”.

Un retrat líric de l'antic recinte teatral, la contemplació del qual va fer reviure a la poeta l'ambient ancestral que l'havia caracteritzat; l'escena, els actors amb les seves màscares i els precisos mots dels vells dramaturgs. Una mítica i ufana arcàdia, marc que envolta les intenses sensacions que li remoregen les pedres, vestigis d'un passat culturalment ric.

Els versos de Iorgos Seferiadis (Premi Nobel de Literatura 1963) conegut com a Iorgos Seferis (1900) la porten a Esmirna, l'incendi de la qual (1922) marcà per sempre el poeta grec. Quan M. À. Anglada la trepitja en recorda el tràgic destí: Esmirna havia passat del poder grec, al turc. El poeta, influenciat per Eliot, escriu abastament sobre el tràgic succés que marcà la vida dels habitants de la bella ciutat on va néixer. Aquesta fatalitat recorda a Anglada un cas semblant a Catalunya: la pèrdua de la Catalunya Nord pel tractat dels Pirineus.

“Penso en el meu germà, el poeta grec/ sempre enyorós de les ribes de Jònia.”⁽²¹⁾

Anglada es deu referir a Iorgos Seferis, el Nobel de Literatura, que nascut a Esmirna, va haver d'emigrar a Grècia i passejar sempre el seu enyor pels versos que escrivia. I és recordant l'enyorança del germà poeta, i admirant els bells paisatges de la que fou ciutat grega, que recordà els paratges d'unes terres franceses que els catalans considerem encara nostres:

“(…) La nostra Esmirna té antics noms bellíssims:/ El Rosselló, Marcèvol, Vallespir.../El temps muda els colors en el seu rostre/ i el seu cos tendre i aspre, amb roses blanques/ al Canigó blavís”.

21. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Arietta*, pàg. 37.

Segueix, Anglada, vessant tinta sobre els fets històrics que enterraren la parla catalana. Hi palesa el sentiment d'estima que encara sentim per la Catalunya Nord, com si fos un llegat dels avantpassats. Vegem-ho:

“Els vencedors/no el pogueren abatre, ni bastiren/ alts minarets. Va calmar el seu orgull/ enterrar les paraules dels infants/ amb capes de menyspreu i de calç viva/ i enfosquir els noms antics de cada cim”.

(...)

“Té límits fluctuants la nostra Jònia/ transparents tanques de mal destriar,/ penetrants, de ponent i de migdia./ Ara mateix que enraono amb vosaltres/ tinc por d'entrar, sense voler, a Esmirna”.

Podem observar com ens parla de les indestriables i forçades fronteres que separen Esmirna de Grècia, així com el Principat, de la Catalunya Nord. L'acarament resulta clar quan escriu “la nostra Jònia”, una part petita de Catalunya que, per comparació amb la zona on està ubicada Esmirna, l'ha batejada “la nostra Jònia”, a la manera com Espriu feia amb diferents noms que assignava a la pàtria, o a alguna part d'ella: Sepharad, Kolinòsia i Sinera. Com Espriu, Anglada estableix un tramut entre els mots (Jònia/Catalunya Nord) que donen caràcter i sentit a la poesia.

També el poeta Kavafis (Alexandria 1863-1933), molt admirat per Anglada, es pronuncia en el mateix sentit. La traducció que ha fet Carles Miralles del poema “Jònic” així ho demostra:

“(…) Oh terra de Jònia, prou t'estimen encara,/ et tenen ben present llurs ànimes encara./ Quan damunt teu es lleva un bell matí d'agost/ pel teu aire la vigoria de llur vida passa;/ i a voltes l'etèria figura d'un noi/ vagarívola, rabent s'envola/ i es veu passar damunt dels teus turons”.

Resulta evident que parla del dol i de l'enyor que sentien les persones que vivien a Esmirna i que van haver d'emigrar forçosament cap a Grècia, quan Esmirna, ocupada pels turcs, tot just n'havia format part.

M. À. Anglada continua la caminada per Grècia i s'atura a l'oracle més famós de l'antiguitat grega, que no pot passar desapercebut a la seva sensibilitat. Enclavada al vessant meridional del Parnàs, coneguda pel santuari a Apol·lo, Delfos, “el llombrígol del món” –l'*òmfalos*– apareix dins el poema “Antígona”, en què la veu poètica sembla parlar amb ella mateixa. Fa referència a les pedres “el teu somni”, diu (el de M. À. Anglada), i segueix amb una reflexió sempre lligada a la veritat latent en el seu país, Catalunya, o fins i tot abraça més espai. Cal tenir en compte el comentari que deixa escrit a *Paradís amb poetes*, en l'apartat titulat “Dèlfica”: “Encara que Grècia dominada pels romans, diuen

que va captivar el seu dominador, era clar que el nou centre del poder, Roma, havia entelat l'esplendor de l'antiga glòria. [Ho podem comprendre molt bé els europeus, ara que l'oracle es dona a Washington]".⁽²²⁾ Per aquest motiu es refereix a tirans que canvien de nom, en el seu poema. Vegem-ho:

“(…) No sents com entre el blat l'aire es commou/ i síl·labes ardides resplendeixen/ contra el tirà que canvia de nom?/ Els mots d'una ombra, com espases tallen/ el temps, el vell tapís de sang i d'or”.⁽²³⁾

Entre aquests versos reviu el mite d'Antígona. Possiblement pensant en els mots reescrits per Espriu, quan parla dels “ossos blancs del seu germà somriuen/ i es torna a cloure el temps com una flor”. El blanc és sempre símbol d'innocència: altra vegada, Anglada advoca per la sang dels innocents del món actual –encara que no en digui noms– amagats sota la sang exculpada d'Antígona, vessada per la pugna entre els seus germans. Els seus mots ens recorden que la història es repeteix, amb altres rostres, amb altres noms, en temps diferents. És Carles Riba que ens apropa a Sòfocles, quan aquest ens obre camí cap a la memòria, cap al record i cap a l'esperança. Perquè encara roman –diu– “El llenguatge i el pensament/ que és com un vent.../ Tenint en la inventiva/ d'art un talent per damunt l'esperança/ja cap al mal, ja cap al bé camina”.⁽²⁴⁾ A Delfos, no han trobat encara les urnes amb les cendres d'Èdip, ni d'Antígona. Anglada opina que, als grecs, no els cal cap més urna que la del record –terrisa alhora duradora i fràgil, que al cap de dos mil·lennis i mig el mall de tants bàrbars no ha aconseguit de trossejar.

NOMS DE PERSONA

No és estrany que aparegui onomàstica grega en els poemes d'Anglada. Tampoc és excepcional que vulguem endinsar-nos en el sentit que aquests noms de persona tenien per a l'autora, ja que formen part de tot un engranatge singular. Fils sedosos que podem anar estirant per anar descobrint l'entramat del seu corpus poètic, la dimensió del qual dona per a molt més. Ens fixarem, doncs, en alguns noms propis que hi apareixen i mirarem de desxifrar per què hi són.

Àrtemis, deessa de l'Olimp, aplicada a la cacera i al tir a l'arc, però paradoxalment, defensora dels animals salvatges, dels nens i dels éssers

22. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Paradís amb poetes*, pàg. 68.

23. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnes d'hores*, pàg. 50.

24. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Paradís amb poetes*, pàg. 122.

dèbils. Anglada la introdueix al final del poema “Les germanes de Safo”, justament després d’haver descrit aquell auster món tan femení que envoltava les poetes “germanes de Safo”, en representació, de totes les dones contemporans. Una mena de “gineceu” on vivien retirades les dones i on, algunes, com les seguidores de Safo, es delien fent poesia. Primera baula d’una cadena que lentament s’anirà fornint de saber a la llegendària Escola de Mitilene. Vegem-ho:

“(…) Hi teixeixen les noies i filen la llana,/dones pareixen amb crits i Àrtemis invoquen (...)”.

La literatura grega era representativa en gran proporció d’allò que els grecs sentien i pensaven. Potser hi haurà aspectes de la seva vida que no s’hi hagin palesat, però sabem que anava dirigida de manera plena i bella a una immensa majoria del poble grec, des del seu naixement, fins a declinar en l’hel·lenisme. I, tot i el seu amor a les belles paraules, veien en la literatura la manera de forjar nous instruments d’acció, per tal de comprendre què es necessitava per aconseguir l’èxit. La literatura els feia meditar, seriosament i atentament, sobre el seu comportament, sobre la seva manera de ser, per això, aquests senzills versos ens parlen de dones que filen llana i dones que pareixen invocant la deessa de qui esperaven ajut. Ens mostren part d’un món femení grec que Anglada ha rescatat per a nosaltres.

M. À. Anglada considerava Safo com a precursora del feminisme actual. En una Grècia que era poc permissiva amb la vida social de les dones, escull Safo, per representar totes les poetes (a les quals anomena germanes, en el poema que porta el mateix títol que l’antologia de poetes gregues *Les germanes de Safo*) que s’atreviren a escriure, quan fer-ho era un privilegi gairebé masculí. Les investigacions d’Anglada ens porten a pensar que aquestes dones –les primeres poetes gregues– havien après el seu art a consciència i eren honorades pels seus conciutadans. El món de Safo és un món femení. També hi trobem referències als homes, com en el cas del poema que esmentem més avall, però, generalment, els homes de Safo solen ser ideals, sense nom i sense possibilitat de ser identificats, els personalitza des de l’abstracció. Vegem-ho:

“(…) Si et miro/ mal que sigui un instant, ni una paraula/ no em ve a la boca,/ car la llengua se’m trava, i una fina/ foguerada la pell prest em recorre, res no em veuen els ulls, i les orelles/ totes em xiulen (...)”⁽²⁵⁾

25. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Paradís amb poetes*, pàg. 86.

L'emoció, manifestada amb símptomes físics, que Safo descriu en veure una noia asseguda davant un home, mentre conversa i riu amb ell, demostra la poca premeditació que hi havia en el seu amor i la facilitat amb què era víctima del seu temperament. Safo ensenyava a recitar poesia i a cantar-la, a fer corones i garlandes de flors. Dels seus poemes, hom dedueix que, sovint s'enamorava de les deixebles; per aquest motiu ha esdevingut símbol del lesbianisme. Els amors femenins han estat, durant molt temps, monopolitzats pels homes, però Safo marca un punt de partida seguit, molts segles després, amb la mateixa força per autores que no han sentit pudor a l'hora de confessar les seves inclinacions lèsbiques, com la francesa Renée Vivien, o Maria Mercè Marçal, com assegura Dolors Sistac, autora de *Líriques del silenci*. Les paraules melodioses de Safo es mouen en versos lleugers, amb tota naturalitat, com si es tractés d'una llengua quotidiana. Anglada l'admirava, però l'estil de Safo difereix molt del d'Anglada, apassionada també, però continguda i mesurada, protegida sempre per la metàfora i el símbol. A diferència d'Anglada, Safo, rarament, esmenta els canvis polítics de la seva època, tot i que se sap que la commovien amargament. Tota ella es va concentrar en expressar els seus sentiments personals.

Una seva alumna, Erinna de Telos, escrivia versos que parlaven de la mort i és amb les paraules dedicades als morts que ens informa de la vida del seu temps. L'enyorança de la infantesa queda reflectida en els jocs d'infant i en l'amistat de l'amiga Baucis, morta als dinou anys. És Baucis qui parla des de la tomba amb les paraules d'Erinna:

“Estela i sirenes meves i urna endolada,/ que serves per a Hades la meva escassa cendra,/ saludeu els qui s'acosten cap al meu túmul,/ siguin conciudadans, siguin forasters./ I digueu-los que, essent núvia, em posseeix el sepulcre,/ que el meu pare m'anomenà Baucis, i el meu poble/ és Telos, com sabeu, i que la meva companya/ Erinna en la tomba m'escribí aquesta inscripció”.⁽²⁶⁾

Anglada parla semblantment davant la mort del germà i del marit, en el poema “A la memòria”, dins *Columnes d'hores*, pàg. 65. L'epígraf, que Anglada va escollir, *Torbido lago ove affluisce il cuore*: “Terbolenc llac on afluïx el cor”, de l'autor italià Accrocca, palesa el rebombori de sentiments luctuosos, barrejats amb records tendres que aboquen en aquest poema de versos alexandrins, amb adient alternança de rima femenina i masculina:

26. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Les germanes de Safo. Antologia de poetes hel·lenístiques*. Ed. Barcelona: Edhasa, 1983, pàg. 27.

“Tu que tan fidelment on florien les roses/ del desig ara em regues els saules de l’enyor,/ guarda’m clapes ben netes per a dues imatges, estany enterbolit on afluix el cor:/ l’alta ombra del germà de callada tendresa/ i aquells ulls de l’amat irisats de claror”.⁽²⁷⁾

Comprovem que aquests versos tenen un ritme molt semblant als d’Erinna de Telos.

Anglada cita Meleagre de Gadara en el subtítol del poema “Les germanes de Safo: A l’estil de Meleagre”, i en canta les seves excelsituds. A ell dedica l’epígraf: “Musa estimada, qui fou el primer que teixí aquesta florida garlanda”. Segurament, en ell i en els seus versos s’inspiraren les poetesses deixebles de Safo. Vegem-ne la primera estrofa:

“O qui va trenar aquesta corona gentil de poetes?/ Començà Meleagre, fill delicat de Gadara/ que moltes dones amà i alguns nois bellíssims,/i els dies i els vespres passava polint els seus versos/ i aplegant-ne d’antics per salvar-los del lotus que porta l’oblit (...)”.⁽²⁸⁾

Meleagre escrivia poesia eròtica, homosexual i heterosexual. Són famosos els seus epigrames dedicats a dones (Zenòlia, Heleodora...).

Bé podríem emprar els dos últims versos d’aquesta estrofa per definir la tasca que la poeta vigatana s’imposà: fer reviure els poetes clàssics, mentre anava polint els seus. Intercalar la labor creadora, amb la de fer ressuscitar els poetes grecoromans. Anglada es va endinsar en el context grec antic no solament per escoltar els mestres de poesia, sinó, també per palpar la realitat del marc on vivien: geografia, art, geneologia... És per aquest motiu que tots els noms de les poetes, que apareixen dins el poema “Les germanes de Safo”, havien de ser ben significatius per Anglada. L’encisava la lectura dels poemes de les celebrades poetesses, versos que escrutava, com ho demostra a l’antologia del mateix nom que escriví. La suggestió que sobre ella exerciren queda palesada en fragments dels seus poemes. Talment com passa amb alguns dels versos d’Ànite, poeta grega del segle III i II aC que va escriure epigrames sobre les fonts. Ànite va viure en una època (323 aC) en què malgrat les guerres múltiples i la dispersió hel·lenística, hi hagueren transformacions interessants sobre l’educació i l’adaptació de la dona. Era una dona que vivia en un món de dones ensinistrades a vestir el cos i l’esperit amb la bellesa, d’acord amb els cànons grecs que regien. Vegem un epigrama

27. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnes d’hores*, pàg. 65.

28. *Ibidem*, pàg. 59.

d'Ànite, en què canta a la font clara, terme emprat també per Anglada en algun del seus versos, així com el llorer i els boscos, que canta Ànite:

“Jo, Hermes, em dreço en un cruïlla/ d'un hort ventejat que, no lluny del mar que blanqueja,/ repòs ofereix per als homes cansats del camí,/ mentre d'una font clara murmura baixet l'aigua fresca”.

Anglada influenciada per l'arcàdia virgiliana, però alhora pel florilegi naturalista verdaguerià, també diu:

“(…) La pollancreda de la font/ ara roman silenciosa (...)”,⁽²⁹⁾

“(…) Al país dels infants on les fonts eren clares/ i descalços petjàvem els còdols dels rius resplendents”.⁽³⁰⁾

Com podem observar, comença a surar el pòsit de tota la cultura absorbida per M. À. Anglada, que talment com les poetes gregues ens descriu el seu món d'afectes, en aquest cas, records d'infantesa amb un ritme marcat per l'alternança d'acabaments de paraules agudes i planes, però sense rima. Als seus versos absents de rima, els basta el ritme accentual que sempre hi és present.

En els versos que segueixen podrem observar que es val de l'hexàmetre amb dos hemistiquis, ben estructurats i equilibrats, per fer-nos notar sota bells símbols l'enyorança del marit i del germà morts. Molts estudiosos, d'entre els quals Bowra, pensen que l'hexàmetre va néixer a la Creta minoica. Resulta del tot versemblant que l'hexàmetre sigui una invenció grega basada en el sistema original indoeuropeu de la quantitat, alenat per la naturalesa de la llengua grega, que indubtablement s'hi adapta molt bé, i no perquè sigui fàcil de compondre, sinó perquè s'acomoda al geni de la llengua grega per la capacitat que té per a canviar el seu *tempo* i el seu equilibri interior, cosa que el fa adaptable a l'expressió de gran varietat de sentiments.

“Tu que tan fidelment on florien les roses/ del desig ara em regues els saules de l'enyor,/ guarda'm clapes ben netes per a dues imatges,/ estany enterbolit on afluix el cor:/ l'alta ombra del germà de callada tendresa/ i aquells ulls de l'amat irisats de claror”.⁽³¹⁾

Entre les epigramistes properes a Safo, hi trobem Nossis, qui té una obra breu, però ben plena de sensacions per als nostres sentits, que, segons l'autora

29. *Ibidem*, pàg. 54.

30. *Ibidem*, pàg. 42.

31. *Ibidem*, pàg. 65.

vigatana, s'uneixen a la musicalitat dels seus versos i a la pintura dels retrats, a la flaire de les diademes que ofrenaven als déus... Gairebé tot eren díctics destinats a descriure o acompanyar exvots oferts a Afrodita, la deessa de l'amor i de la fecunditat. Nossis va escriure un poema per a la tomba de Rínton, que ens recorda, enormement, la gràcia versificadora d'Anglada. Diu així:

“Rient sonorament passa'm al costat, i dient-me un amical mot. Sóc Rínton, el siracosí, petit rossinyol de les Muses: però, de les paròdies tràgiques, he tallat la meva branca d'heura”.⁽³²⁾

Anglada empra un to semblant a la forma que adopta Nossis en l'epigrama dedicat a Rínton, i no és en l'únic, en d'altres estrofes pren els dos punts com a recurs tipogràfic per desvetllar l'enigma plantejat en els versos anteriors o per explicar-ne la conseqüència. Ho fa, per exemple en el poema “Aprentatge”:⁽³³⁾

“(…) Potser, sense adonar-me'n això he après / de la teva paciència emboscada / entre branques fulloses: / l'espera d'una fràgil quietud / on els mots troben els seus fils de plata / –el germà fosc del teu cant resplendent”.

Un bell passatge, aquest, del poema que porta un epígraf de George Seferis (1900-71), el ja referit poeta d'Esmirna que fou Premi Nobel de Literatura en el 1963, on, Anglada, com Nossis, amb veu en segona persona, ens presenta el rossinyol com a mestre dels seus cants. Amb l'atenció fixada als llargs silencis d'aquest ocell, ens diu Anglada que ha après a esperar els mots precisos per cisellar un poema.

Dins aquest ram d'amigues preferides per Safo, que M. À. Anglada esmenta en el poema “Les germanes de Safo” i que forma part del ram de poetes que anomena per destacar el paper significatiu de la poesia femenina en època de Safo, tan plena de contingut lèsbic, hi trobem Anactòria. No coneixem gaire res d'Anactòria, amb tot, sabem que va inspirar dos poemes a Safo, en un dels quals confessa que prefereix el rostre i l'amorós caminar de l'amiga a la bellesa dels exèrcits lidis. Vegem-ho:

“Alguns diuen que uns exèrcits de cavalleria, / o d'infanteria, o una esquadra de navilis, / és el més bell sobre l'obscura terra. / Jo dic que el que hom estima. (...) Ara em fa recordar a Anactòria, / que no és amb mi, / i a qui voldria veure amb el seu amorós caminar / i la radiant llum

32. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Les germanes de Safo. Antologia de poetes hel·lenístiques*, pàg. 37.

33. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Arietta*, pàg. 33.

del seu rostre,/ molt més que als carros lidis o les armes/ amb què combaten dempeus els seus guerrers”.⁽³⁴⁾

Aquests versos donen fe de l'existència d'un món femení singular, reflexiu, tancat en un petit cercle, de petites delícies i plaers, on l'home queda gairebé eliminat o hi apareix com un personatge ocasional, que mai no és al centre d'aquest entorn lesbià, en què la bellesa era un tret important a l'hora de cantar les excelsituds de l'estimada, el paradigma de la qual és la bellesa d'Afrodita, deessa de l'amor, ja que consideraven que era visualitzant la bellesa que apareixia en l'amor. Per això Afrodita, junt a Persèfona eren les més invocades.

Tots els noms de poetes hel·lèniques que recull Anglada a “Les germanes de Safo” guarden un missatge subliminal més feminista que el mer sentit documental. Anglada ens vol fer veure que ja, en els segles VII i VI aC, existia un moviment feminista que pretenia destacar les possibilitats artísticopoètiques de les dones, de tal manera, que la seva obra ha perdurat a través dels segles per la seva significança. Ve a ser com un crit del passat que Anglada fa reviure per despertar la força integradora de la dona moderna en la societat actual, on encara manquen molts camins per explorar i on vèncer. M. Mercè Marçal, en el seu llibre *La passió segons Renée Vivien*, manifesta, talment com Safo, un paisatge “d'amors i desamors”, qualificats de lèsbics, que contribueixen a bastir aquest canemàs de veus líriques femenines que prenen com a antecessora la il·lustre de Lesbos. L'obra d'Anglada no s'hi assembla en el contingut, però sí, en el to lliure i en l'estil versificador.

El tema de la indefensió femenina és tènueament tractat per Anglada a *Variacions sobre el tema de Cassandra*,⁽³⁵⁾ quan diu “el ros auriga rebutjat/ ens deixa soles i sense armes”, tot referint-se en paral·lel al déu Apol·lo, rebutjat per Cassandra i castigada ella per aquesta causa a no ser mai escoltada en les seves encertades profecies. En el moment que Anglada va escriure aquest poema, talment com ara, hi havia moltes Cassettes (entre elles potser la mateixa Anglada) que eren ignorades en la seva vàlua. Cassettes que volien, com l'alosa, fendir el cel, avançar en el seu espai professional, però que havien de romandre a ran de terra i caure, com l'intrèpid ocell, amb ingrata verticalitat. Els argius són personificats per “homes savis” damunt els escuts dels quals reboten les sagetes llançades per les cassettes, que, com l'alosa, podrien haver estat cant, ascensió, alegria, part vibrant del nostre món i que, tanmateix, son reduïdes i ofegades o, “adormides pels dorments”. Amb tot,

34. <http://asturatico.wordpress.com/2009/05/10/leccion-7-safo-de-lesbos/>

35. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnnes d'hores*, pàg. 29.

el poema, dividit en tres parts, deixa una porta oberta a l'esperança i al crit, simbolitzat per l'alosa, en el tercer fragment. Vegem-ho:

“Amb foc colgat sota tèbia cendra/ encens les cintes clares del teu somni./ Deixaran els vells mots llur aspre exili,/ tornarà a néixer el teu parlar d'alosa”.

Un altre dels temes que Anglada aborda és el de la mort, la del seu marit principalment, la del seu germà, la d'alguns amics, la de companys poetes: Pla, Espriu, Riba... Per exemple al poema “Oboe sommerso”, amb títol manllevat a un recull de Quasimodo, on l'autor italià ens parla de la mort, Anglada l'aprofita per recordar el temps en què la seva inspiració poètica va restar adormida, com somorta. Pren el símbol del raïm, amb el nèctar que conté per representar-nos la maduració mental –dubtes, imprecisions, inseguretats...– que hom sent abans que gotegin els mots adequats i precisos per poder arribar a articular un poema. Vegem-ho:

“(…) Potser es daura el raïm/ al cep desconegut, potser una ala s'arrisca...”⁽³⁶⁾

La poeta s'estranya que no acudeixi a ella la inspiració, que més tard recupera com ho constata al poema que segueix a “Oboe sommerso”, en el recull *Columnnes d'hores* i que porta per títol “Retorn a la poesia” (pàg. 49), on es confessa amant de “l'isard d'altres carenes”, el gènere que ella considera més encimat, la poesia. I, espera que quan el raïm serà daurat del tot acudirà a ella la saba de la rima.

Mero de Bizanci, la poeta grega, alumna de Safo, que cita Anglada a “Les germanes de Safo”, de la qual només ens resten dos poemes, també interpreta el raïm com a nèctar de vida. Per aquesta raó, associa un penjoll, ja sec, que penja d'una estàtua d'Afrodita, a la mort de la persona que està enterrada rere la làpida que conté l'epigrama de Bizanci.

“A l'aura clastra penges d'Afrodita,/penjoll atapeït del suc de Dionís;/ ja la teva mare, la vinya, no t'abraçarà amb l'amable/ sarment, ni et cobrirà amb pàmpols de nèctar”.⁽³⁷⁾

Imatges semblants, juguen amb sentits anàlegs, en els versos d'una i altra autora.

36. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnnes d'hores*, pàg. 48.

37. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Les germanes de Safo. Antologia de poetes hel·lenístiques*, pàg. 32.

Anglada no s'oblida de retre homenatge a Cèfales, ni a Filip i Agaties compiladors de la literatura grega, que cita així a “Les germanes de Safo”, dins *Columnes d'hores* (pàg. 59):

“(…) Filip i Agaties, més tard, noves fulles hi mesclen (…)”

“(…) I Cèfales, molt pacient acaba aquest còdex d'or (…)”

Versos molt demostratius de la labor que dugueren a terme aquests poetes en la preservació de la poesia femenina grega de l'antiguitat, que Anglada ha volgut llorejar entre les seves rimes. El que tenen en comú totes aquestes poetes amb Anglada és que advocaven per l'art sincer d'una societat que volien lliure, però que sempre resultava infeccionada per l'atmosfera d'algun tirà.

La majoria d'aquests noms de persona són esmentats al poema “Les germanes de Safo (A l'estil de Meleagre)”, un poema on ens parla de la poetessa grega Safo, d'algunes de les seves alumnes i/o amants i de tot un reguitzell de poetesses, que són citades en un llistat antològic relacionant-les directament i indirecta amb Safo. Anglada va desgranant els seus noms al llarg del poema, recordant alhora la tecnologia poètica de Meleagre de Gadara, tal i com esmenta en el subtítol, un poeta epigramàtic. Fill de la ciutat que ell anomenà l'Atenes de Síria, Meleagre escriví una obra, meitat en prosa i meitat en vers, a la manera del cínic Menip. La seva fama li ve de la composició d'una antologia de poetes epigramàtics, la *Corona*, al proemi de la qual apareixen les seves opinions sobre quaranta-quatre poemes anteriors que després integren, amb gairebé una vintena més, la dita antologia, base de l'anomenada *Antologia Palatina*. Anglada intenta actuar semblantment en la condensació minimalista del poema.

Tant Safo, com Ànite de Tegea, com Erinna de Telos, com Mero de Bizanci, com Nossis de Locres, són poetes epigramistes, segons ens explica la mateixa Anglada a l'antologia poètica on en parla. El mot epigrama significa “inscripció”, i originàriament era funerari i votiu, en forma de díptic elegíac, alguns dels quals s'han conservat gravats en monuments arqueològics. Sembla que aquesta forma va plaure els poetes d'aquella època, que els agradava de cisellar-los com petites obres d'art. I així ho transmet M. À. Anglada en uns versos que donen fe del contingut de les dedicatòries escrites per les epigramistes:

“(…) Hi teixeixen les noies i filen la llana/ dones pareixen amb crits i Àrtemis invoquen./Veureu cortesanes gentils que reben els homes/ amb música i flors i que ploren en veure insidioses/ senyals del temps en el

rostre i argent als cabells./ Sentireu plànyer les màscares que llurs fills enterren, / infants que enyoren joguines o xiques bestioles (...)"⁽³⁸⁾

Repassem, ara, un epigrama anònim, que sembla la inscripció d'un sepulcre que devia ser el d'Erinna (recordem que era una de les alumnes de Safo que morí molt jove):

"A l'hora que naixia de tu una primavera de cançons,/ filla de les abelles, a l'hora que la teva boca ressonava un cant de cigne/ t'empenyé a l'Aqueront, a través de l'ona amarga dels morts/ la Moira mestressa de la filosa;/ l'obra de bellesa dels teus poemes, Erinna, crida/que tu no ets pas morta, que tens un lloc entre els cors de les Pièrides".

Notòriament semblant és l'estil d'Anglada en el poema "Parada obligatòria" tot i la mètrica distinta. L'escriví amb motiu de l'encarcerament d'un jove alumne seu, que fou condemnat per la *Ley de bandidaje y terrorismo*, per un intent de col·locació d'explosius. El fet que sigui escrit en segona persona, la tendresa en referir-se a un jove, les al·lusions i personificacions d'elements de la natura (abelles, poncelles, roses, primavera...) i el fet que en ambdós poemes revisqui l'esperança; en un, per l'eterna vida que l'autor augura a Erinna, que, ens diu, viurà sempre en el cor de les Pièrides i en l'altre, l'esperança brota en el mot "claror", que florirà, coronarà l'ardent espera de l'empresonat. Vegem-ho:

"(...) Has tallat abans d'hora les poncelles/ pàl·lida por de l'esclat de les roses,/ i els seus calzes furtats a l'aire dolç/ has clos darrere portes de tristesa./Quants enreixats contra el batec de l'alba/ que amb tendra llum les volia descloure!/Però dits pacients té la claror/ i florirà la seva ardent espera".⁽³⁹⁾

La veu d'Anglada clama justícia per al noi empresonat i els seus mots es transformen en la veu forçosament emmudida de l'amic. "(...) Et deixaré, si vols, la veu/ mentre tu tens els llavis closos(...)", escriu en favor del jove coratjós, que ha gosat enfrontar-se al poder per defensar els seus nobles ideals. L'insta a l'esperança, a la paciència, fins que llui la claror (fins que es faci justícia). Més paràfrasi davant aquests versos ens sembla del tot innecessària. Les lletres d'Anglada evidencien una absorció íntegra del món literari grecoromà que sempre prengué com a referent i guiatge de la seva singladura poètica.

38. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnes d'hores*, pàg. 60.

39. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnes d'hores*, pàg. 34.

REFERENTS MITOLÒGICS

Són nombrosos els referents mitològics emprats per Anglada, així com els poetes mestres que, pels capricis del destí els van fer reviure, que són els que han arribat a nosaltres i de les obres dels quals Anglada es va nodrir: Horaci, Homer, Virgili, Teòcrit, Safo... En citarem alguns.

Antígona és un d'aquests referents. Filla d'Èdip i Iocasta, un cop mort el seu pare, pateix en veure com els seus germans es barallen pel tron, fins que un d'ambdós mor a mans de l'altre. Antígona enterra les despulles del germà deixat als afores de la ciutat (Tebes), cosa prohibida per les autoritats. Com que entre els grecs hi havia la creença que l'ànima dels morts no enterrats vagava eternament per la terra, Antígona, incomplint les ordres del nou rei, va donar sepultura al germà i per aquest fet fou condemnada a ser enterrada viva, motiu pel qual es va suïcidar.

Anglada destapa el mite en el poema "Antígona", ja comentat dins l'apartat toponímic, a Delfos.

Vegem-ho:

"(...) Els mots d'una ombra, com espases, tallen/ el temps, el vell tapís de sang i d'or (...)"⁽⁴⁰⁾

Anglada fa sovint referència a una arcàdia personal inspirada en el paisatge de la seva Osona i també en el de l'Empordà. És un paisatge arcàdic que magnifica, talment com ho feia Virgili en els seus cants pastorals, i com ho feia Verdaguer en lloar èpicament els paisatges de Catalunya.

Arcàdia, a més de ser una prefectura de Grècia, l'anomenada "regió dels óssos" al Peloponès, és també el nom del monestir Arkadi, de Creta, a la prefectura de Rhétimno i que ha esdevingut símbol de la resistència grega. Sikelianós i també Dionissios Salomós han cantat el símbol i record físic de la valenta lluita contra l'ocupació otomana. Els cretencs van fer esclatar els barrils de pólvora que guardaven a l'edifici, preferint el sacrifici abans que la rendició. M. À. Anglada recorda aquest fet en el poema "A Salvador Espriu", comparant l'esforç del monjo cretenc, a la constància amb què Espriu va defensar, des del seu front d'escriptor, la pàtria que tant estimava.

"Enmig de la fosca cisellada d'or,/veig Sinera que brilla entre els teves mans/ igual que el monestir Arkadi tot d'argent/ pel lent esforç del monjo

40. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnnes d'hores*, pàg. 50.

que l'estima./ Dorm en la pau o en el Déu que cercaves/ sota xiprers negats en la claror que neix de tu i et volta al Jardí dels Cinc Arbres”.

En aquest poema que dedica a Salvador Espriu, amb motiu del desè aniversari de la mort del poeta de Sinera, Anglada crea una Arcàdia especial per al poeta difunt i ho fa magnificant l'entorn que Espriu estimava, l'espai més íntim i proper de l'autor de *La pell de brau*. El jardí dels cinc arbres forma part de l'arcàdia particular d'Espriu, del petit pati de la casa on vivia a la seva Sinera, la seva Arcàdia perduda, on deixa entrar els habitants mítics del seu poble i on ell es disfressa de Salom, fill de Sinera. Un paisatge (el del monestir d'Arkadi) que, segons la mateixa Anglada cita a *Paradís amb poetes* (1988: 38), és com Espriu, “inseparable dels morts que hi reposen, evocats en la seva pau”. Així ens ho recorda el poeta sicilià Quasimodo (poeta citat per Anglada a *Paisatge amb poetes*) al poema “Latomie”: “Síl·labes d'ombres i fulles/damunt l'herba abandonats/ s'estimen els morts”. El cant que l'autora entona per Espriu no vol ser elegíac, sinó que va néixer d'un impuls irat, arran d'un comentari injust que Anglada va llegir sobre l'obra del poeta arenyenc.

L'Arcàdia, però, és, per a Anglada, el món familiar, amb patis plens de flors i d'heures que s'enfilen pels murs. També el paisatge de les dues planes que estima: la de Vic i la de l'Empordà, on ella viu en comunió amb la naturalesa.

“He estimat el Montseny sense ametistes,/ la plana adusta en els seus llargs hiverns, els vels espessos d'imprecisa boira// (...) Camí dels vents he estimat l'altra plana/el vol de les gavines al sembrats, / les aigües, com nosaltres indecises (...)”.

Anglada ens fa partícips, en els seus versos, de l'Arcàdia particular, la dels paratges que li evoquen records plaents de la seva infantesa, o dels turons, el mar i les planes de la terra que estima. Vegem una mostra de l'Arcàdia angladiana, dins el poema “Tardor a Recasens”:

“Les muntanyes clapades de fràgils ors, de porpres/ sumptuoses. Clares veus d'infants/ –la Laura, l'Adrià– damunt del clavicèmbal/ de l'aigua transparent entre els esqueis i l'ombra/ de fecunds castanyers (...)”⁽⁴¹⁾

El marc que ens dibuixa és un veritable *locus amoenus* amb muntanyes, infants, la música d'una aigua transparent que raja entre els cantells d'una roca i l'ombra dels castanyers...

41. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Arietta*, pàg. 29.

Un altre dels elements mitològics per excel·lència de l'antiguitat grecoromana és la màscara, obligada en les representacions teatrals per definir l'expressió, els trets que caracteritzaven el personatge representat. La màscara que pretén dominar el món invisible, però que comporta un perill per a qui la porta, que pot arribar a ser posseït pel personatge representat, oblidant-se de la pròpia realitat personal. Hi ha persones, en el nostre món que són només una màscara, una aparença, un desig insaciable, però buit de tota mena de substància. Anglada els esmenta als poemes “No sé jugar amb màscares”,⁽⁴²⁾ i a “Vitrina”.⁽⁴³⁾ Aquest element tan natural dels mites grecs servia als actors per tapar-se el rostre, apropant-se, així, al personatge representat. Però la imatge superposada porta en si la connotació de voler captar la força de l'altre atraient-lo amb la seducció de la màscara. És per això que quan diem que arrenquem la màscara a algú, significa que la posem en presència d'una realitat profunda. Quan Anglada diu “No sé jugar amb màscares, amics”, el que pretén és que sapiguem que se'ns vol mostrar natural en els seus versos, sense cap protecció davant el món lector. Vol dir que les seves paraules neixen de la sinceritat més profunda; aquella que fa que mostri nus els seus sentiments, la seva opinió, sobre els temes que tracta. En el poema “Vitrina”, la paraula *màscara*, li serveix per fer una comparació flagrant entre les màscares d'or que en l'antiguitat posaven als sepulcres dels morts reials i les màscares reals sota les quals se subterfugien molts homes poderosos situant-se molt lluny del candor innocent que els havia caracteritzat, quan eren infants. Vegem-ho:

“Penso en els dits humans que repussaven/ màscares d'or ofertes als sepulcres (...) Penso en els homes d'or sense somriure/ que amb careta de carn proven de cloure/ la tomba desflorida on es fa cendra,/ alatrenat, l'infant que varen ser”⁽⁴⁴⁾

Les paraules d'Anglada denoten l'afectació que li provoca la contemplació de persones que conviuen amb nosaltres actuant de manera innoble. Lamenta la pèrdua de la innocència i l'amor als interessos materials.

Un significat diferent apareix en “Variació sobre el tema de Cassandra” on Anglada l'anomena *careta*, referint-se a la màscara dòcil que ens imposa la societat, o a la mort, que ens fa cloure els llavis, ens fa mantenir-los muts:

42. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnes d'hores*, pàg. 16.

43. *Ibídem*, pàg. 32.

44. *Ibídem*, pàg. 32.

“(…) Fins que aprendràs a dur careta dòcil/damunt el rostre amb els llavis ja muts (...)”⁽⁴⁵⁾

El sintagma “màscara d’or” figura en el poema “Tiryntos”, per comparar-la a la lluentor de les taronges i llimones que penjen dels arbres d’aquesta ciutat grega. Però més profund és el símil creat al poema “Innocents” en què juga amb la comparació dels fets amb què recordem el rei bíblic Herodes (la matança d’innocents), per confrontar-lo amb molts éssers que, avui, sota una màscara benigna, abriguen suspectes intencions que no tenen en compte l’edificació d’un món millor, projecte amb el qual tots hauríem de sentir-nos compromesos. Vegem-ho:

“Els innocents d’avui també moren a l’Àsia./ Ja fa temps que el rei bíblic ha canviat de nom/ i es posa tantes màscares sumptuoses i benignes/ que no els reconeixem...”⁽⁴⁶⁾

Autors com Bowra, asseguren que la tradició va proveir els grecs d’una massa ingent de relats sobre els déus i els homes, cosa que va constituir la matèria primera de la poesia primitiva i van continuar sent de summa importància i utilitat en èpoques posteriors. Els que es refereixen als déus potser són els més antics i altres que van deixar petja en passatges dels poemes i dels himnes, en què s’hi relacionen. Són aventures dels olímpics que eren relatades per pur plaer i que esdevenen el reflex d’una època, en què hom trobava complaença en escoltar accions que desitjaria realitzar, o en com podria trobar la força suficient per dur-les a terme. Probablement, des d’època micènica, les llegendes dels déus es devien complementar amb les dels homes. Anglada, coneixedora del món antic, n’és conscient i no perd oportunitat d’emprar els mites en els seus poemes, per tal de donar forma a la imatge que pretén simbolitzar. El mite de Cassandra, per exemple, és present al poema “Variacions sobre el tema de Cassandra”. La bella Cassandra, filla del rei de Troia, va ser educada en les arts de la profecia pel jove Apol·lo, que se’n va enamorar. Cassandra era una lúcida profeta, però, en rebutjar les atencions d’Apol·lo, fou condemnada al terrible destí de no ser mai escoltada. De manera que va vaticinar el mal que Paris causaria anant a Esparta (on va segrestar Helena) i coneixia el perill que suposava el cavall de fusta, però els troians no van fer cas de les seves advertències. M. À. Anglada empra el símbol d’una Cassandra mai escoltada, ni creguda, per unir-se a ella en el mateix destí:

45. *Ibidem*, pàg. 29.

46. *Ibidem*, pàg. 19.

“(…) El ros auriga rebutjat/ ens deixa soles i sense armes(…)”⁽⁴⁷⁾

El destí temporal de passar desapercebuda, el de sentir-se impotent davant l'esdevenidor, el de no poder canviar-lo. El jo poètic, amb un to invocatiu, de consell, ens diu que guardem per a nosaltres aquest crit transparent, si no, ens pot passar com a l'alosa⁽⁴⁸⁾ que fendirem ràpids l'aire cap al cel, però que la baixada pot ser que resulti tant o més ràpida que l'ascens:

“(…) La imatge alosa: mai no donis/ a cada rosa aletejant/l'ampla finestra dels teus llavis./ Serva-la intacta en el teu vers/on niarà sense amenaces/ en un exili compartit/ més llarg que el teu, dolça germana (…)”⁽⁴⁹⁾

Exili referit a la mort. La poeta, però, obre una porta a l'esperança, en la tercera variació del poema, estructurat com a peça musical, on ens diu que si la passió no cessa poden tornar a sorgir els vells somnis i fer-se notar com un nou crit semblant al que emet l'alosa al matí.

“(…) Cap a l'illa d'un Hades provisorio/ on els dorments adormen els desperts,/ fins que aprendràs a dur careta dòcil/ damunt el rostre amb llavis ja muts/ colgat el foc sota plorosa cendra (…)”⁽⁵⁰⁾

Anglada parla, en aquests versos, d'un Hades provisorio, d'un món de mort, aquí, a la terra, on els qui desitgen treballar per resoldre les mancances dels humans són emmudits, pels “dorments”, aquells que no fan, però tampoc deixen fer. L'Hades provisorio és aquí emprat com a imatge del regne de persones que viuen passivament, com si fossin morts, sense lluitar pels seus ideals i deixant-se emmudir la veu. Ens cal aclarir que el nom d'Hades es refereixi en realitat al nom del rei i no al del lloc, atribució que va sorgir per l'ús el·líptic que els grecs feien del cas genitiu, per referir-se al concepte de “casa d'Hades”.⁽⁵¹⁾ Tot i que els grecs i els romans concebien Hades com una deïtat freda i inflexible, no el consideraven ni diabòlic, ni satànic, ni malvat. Hades era el carceller dels inferns i els morts eren simples ombres del que havien estat quan vivien i no tenien sang ni consciència i aquí és on rau la imatge creada per M. À. Anglada dels “dorments que adormen els desperts”.

47. *Ibidem*, pàg. 29.

48. Un, també, mític ocell, símbol de transparència, de matèria dura, de crit...

49. *Ibidem*, pàg. 29.

50. *Ibidem*, pàg. 30.

51. GRANT, Michael; HAZEL, Jonh, *Diccionari de mitologia clàssica*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1997.

El món dels morts, controlat per Hades i freqüentat pel remer Caront, que amb càrrega fúnebre transportava els morts a l'altra llera de l'Estix, és també al·ludit per Anglada a "Estranys remers". El títol d'aquest poema i els dos primers versos ("Estranys remers et duïen a les illes del somni./Viva t'amortallaren amb blancs llençols d'oblit...") estableix un paral·lelisme entre el barquer Caront, que passava els difunts a través del riu de la mort fins a la residència final del regne d'Hades i els poders fàctics de l'Estat espanyol que, el 1939, silenciosament, talment com feia Caront, amortallaren la nostra parla "amb blancs llençols d'oblit", amb la intenció de conduir-la cap a l'illa dels morts, és a dir: a l'anorreament total. Un poema, aquest, que tot i els elements de literatura grecollatina que conté, és de clara influència espriuana.

En la tercera variació del mateix poema, Anglada, sempre combativa, manifesta la seva eterna arma: els mots, "tornaran de l'exili" diu. Mots que rebrotaran per manifestar el seu somni femení de ser considerada ella i la resta de dones del món sencer.

"(...) Amb foc colgat sota tèbia cendra/e les cintes clares del teu somni./
Deixaran els vells mots llur aspre exili, tornarà a néixer el teu parlar d'alosa".

La major part dels poemes d'Anglada que contenen referents grecs es troben en el recull *Columnes d'hores*, un títol que de per si és denotatiu del món grecoromà, alhora que ens esbossa l'esforç constant, amb aprofitament d'aquelles hores propícies a la inspiració; únic recurs per poder formar columnes de versos que, en ella, són sòlids com els pilars romans que se sostenen a través dels segles.

En el poema "Retorn a la poesia", Anglada esmenta Hèracles, tot emprant la imatge del seu engendrament: Zeus substituï Amfitrió una nit que aquest havia tornat a la batalla, prenent l'aparença del marit d'Alcmena, va consumir l'acte sexual. Amfitrió es va adonar que havia passat alguna cosa inexplicable, ja que Alcmena li deia que ja havia dormit amb ell. La noia va quedar embarassada de bessons, Hèracles i Íficles, però només aquest darrer era fill d'Amfitrió. Zeus va escollir Alcmena, la dona més bella i més assenyada, per engendrar un mortal valerós que pogués salvar els déus en la gran batalla contra els gegants i per això va substituir Amfitrió per una nit. M. À. Anglada estableix una imatge semblant quan parla, subterfugiadament, de la prosa i de la poesia:

"(...) Te'n vas anar amb passes subtils [es refereix a la poesia]/i tant sense remor vas oblidar-me/ que el qui vingué després el teu rostre va prendre [es refereix a la prosa que, en la seva ploma, pren fesomia

poètica] / com el vell déu de la nit que engendrà Hèracles amb figura robada i besos ardents (...).⁽⁵²⁾

Anglada estableix un paral·lelisme entre la poesia i l'amant. En el primer vers es refereix al seu espòs, Amfitrió, que va partir a la guerra i Zeus prenent el rostre d'Amfitrió es va unir a Alcmena, per una nit. D'aquesta unió va néixer Hèracles. El nom d'Hèracles és una altra evocació recurrent d'aquest món grecoromà que l'autora coneix i ens transfereix. Hèracles, el més popular de tots els herois grecs, per la seva audàcia, per la seva fortalesa i bon humor, compassió envers els dèbils, generositat i esperit aventurer. Hèracles significa "regal gloriós". El mateix que representa per a M. À. Anglada el fet de poder reprendre el fil poètic que l'abandonà en un temps eixorc de versos i que enfila en la prosa que, com Zeus en la nit en què va sospirar per Alcmena, pren el rostre de la poesia. En Anglada també la narrativa resulta essencialment una extensió de la seva poesia. En el mateix poema es refereix a Tàntal, un altre ésser mitològic. Tàntal era fill de Zeus i de la titànida Pluto. Es va casar amb Dione i va tenir tres fills: Pèlops, Níobe, i Bròteas. Però fou condemnat al Tàrtar –la regió més infrahumana i més profunda del món, per dessota dels inferns, per haver gosat enfrontar-se amb la divinitat de Zeus, cometent crims atroços. Com que havia menjat a la taula dels déus i havia escoltat les seves converses, s'havia tornat immortal. Tàntal va voler provar l'omnisciència dels déus. Els va convidar a sopar i els va servir carn del seu fill Pèlops. Els déus se'n van adonar de seguida, tots, menys Demèter, que va escurar, absorta en els seus pensaments, l'espàtlla de Pèlops. Hermes va anar a buscar Pèlops als inferns i els déus li retornaren la vida i li van reparar l'espàtlla malmesa amb una mica d'ivori. Tanmateix, la nostra autora s'hi refereix, en el seu poema, amb un sentit diferent: el veu com una autoritat que divulgava secrets divins als mortals i presidia cerimònies de transfiguració mística. Talment com ella mateixa en el seu procés de transmetre i transformar tota la ciència que ha begut dels déus, els poetes de l'antiguitat, tots els que li han descobert les paraules que l'han conduït a descobrir l'art i la ciència dels grans mestres grecoromans. Parla de la impetuositat que mena els apassionats:

"Potser li mancava una humil saviesa/ No volia esperar-se...". La pressa per aconseguir, la impaciència "ens deixa exhausts i clivellats els llavis/ fins que aprenem passes lleus i una tendra/ tenacitat als dits i a les paraules".⁽⁵³⁾

52. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnes d'hores*, pàg. 49.

53. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Arietta*, pàg. 45.

És en la maduresa quan hom aconsegueix, en descobrir l'essència de la vida, el valor de les paraules, la claror del missatge, llavors, “molt clara entre les ombres/ brilla i llisca/ la font”. La font, sinònim, aquí, d'inspiració, de pòsit de saviesa, de saber dilucidar entre la foscor del dubte i la claror de la certesa... La font, com a doll de saviesa aconseguida a través dels anys. Però no és en l'únic poema, en què M. Àngels Anglada ens recorda Tàntal. A “Senyal de perill”, s'hi esmenta un convit de poetes (en femení) i adverteix que això, “és cosa perillosa”, fet que ens recorda l'atreviment de Tàntal en convidar els déus. Les poetes serveixen a l'amor, al clar país, a una cançó d'alosa, i tallen les hores que encerclen la llengua, o un bosc amenaçat, o els ulls espaordits d'uns infants de Bòsnia. Aquest és el càstig que les poetes reunides imposen al tirà: alçaran sempre la veu per denunciar la injustícia amb mots que durin eternament. No és un simbolisme directe, tanmateix hi és latent en l'essència del poema.

Un dels mites més emprats en poesia és el d'Afrodita, la deessa grega de l'amor. Era una de les dotze grans divinitats olímpiques, responsable d'atorgar bellesa i atracció sexual: es deia que era bastant riallera. Doncs, bé, una estàtua de marbre d'aquesta dea, que la nostra autora va observar a Rodes, junt a la contemplació, en una vella sinagoga, d'uns noms esculpits en el marbre d'una tomba, van ser la font inspiradora del poema inèdit d'Anglada, comentat per Anna Maria Velaz;⁽⁵⁴⁾ “La làpida d'Afrodita”. El contrast entre la bellesa i l'horror és l'espina dorsal del poema, on contraposa l'enorme capacitat de l'home per crear una imatge tan bella com la figura d'Afrodita i en canvi és capaç de segar la vida als germans:

“Petita flor de marbre/ Afrodita de Rodes/ com un alba et recordo
cisellada de llum/ (...) mans humanes lleigeixo al teu cos nu/ i als llargs
cabells que onegen (...), davant la capacitat humana de crear tant de
patiment i tanta ignomínia com les que foren capaces d'empènyer (...)
infants, mares i nois/ en flor i astorats avis (...) des del mar blau de
Rodes, lluny, molt lluny/ fins al forn encès a Auschwitz”.⁽⁵⁵⁾

Mans que poden crear bellesa, estàtua que simbolitza l'amor; oposades a mans que condueixen al turment, a cors que odien... Anglada sempre se sensibilitza amb els dèbils, amb els innocents, amb els qui havien patit per injustícies. A vegades, el seu discurs poètic es complau a desgranar l'encant

54. VELAZ, Anna M., “A propòsit de ‘Làpida i Afrodita’, poema inèdit de M. Àngels Anglada”, *Revista de Girona*, 199, (2000), pàg. 86-89.

55. ANGLADA ABADAL, M.A., *Revista de Girona*, 199, (2000), pàg. 85.

dels herois mitològics caracteritzats per la seva bellesa, la seva lleugeresa, a diferència de les històries dels homes entenebrides per l'horror i la violència. Així s'esdevé en el poema "El jardí de Nausica", que duu el mateix títol del poema atribuït a Homer, contingut a l'*Odissea*, i reproduït parcialment per Anglada al seu llibre *Retalls de la vida a Grècia i a Roma*. La princesa Nausica "la dels blancs braços", que vol anar al rierol a rentar la roba familiar per trobar-hi Ulisses. M. À. Anglada posa aquest títol a un poema que pretén venerar la manera d'escriure d'Homer: "El mot damunt el mot s'empelta i riu" i amb un art après del vell mestre, madurat a través de les traduccions de Riba i de les quals ella mateixa havia fet en època universitària, desgrana un bell poema que ens parla del procés de creació i de la inspiració:

"(...) passeio entre versos mot a mot, / flairo l'aroma alhora tendra i seca (...)"⁽⁵⁶⁾

El passeig pels versos d'Homer, que per a ella encara emanen aroma tendra, fa que les paraules revisquin en altres mots, secs pels anys, que han romàs entre les pàgines del temps. La poeta allarga les mans cap a l'arbre magistral del poema per agafar-ne un fruit; el que donarà ales a la seva imaginació per engendrar un nou poema. Encara, però, hi ha, en la llunyania, uns grans penyals (dificultats de contingut o de forma) que la poeta haurà de remuntar per poder crear com ella vol. Vegem com ens ho expressa en el poema "El jardí de Nausica":

"(...) Les mans allargo a la pomera en flor/ i en fruita saborosa del poema/ i en volen, cel amunt, ocells innúmers./ Enllà veuen el mar que els penyals afronten".⁽⁵⁷⁾

També els herois bíblics formen part del corpus líric d'Anglada. Es refereix a Herodes en el poema "Els innocents", tot establint un paral·lelisme entra l'actualitat més flagrant i els esdeveniments que feren del mític rei bíblic símbol del terror, identificat en la mort d'innocents. Herodes va basar el seu règim polític en el terror, materialitzat en una persecució sanguinolenta de l'antiga família regnant i és en el context de consolidar el tron que s'emmarca el degollament d'innocents que narra l'Evangeli segons Sant Mateu. Vegem com Anglada recupera aquests fets per aplicar-los al comportament humà. La humanitat, representada aquí pels poderosos,

56. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Arietta*, pàg. 47.

57. *Ibidem*, pàg. 47.

deixa morir de fam els infants dels països més pobres i l'home sensible no és capaç d'assimilar-ho i veient la veritat palpable del món és fàcil travessar la barrera del comprensible i de l'incomprensible, en tot això li fa pensar el que viu i el que veu durant la seva estada en un sanatori, on va romandre uns dies per curar el desànim:

“Els innocents d'avui també moren a l'Àsia./ Ja fa temps que el rei bíblic ha canviat de nom/ i es posa tantes màscares sumptuoses i benignes/que no el reconeixem i els que el seu secret saben/ es cuirassen darrere d'encarcarats somriures. (...)”⁽⁵⁸⁾

En “Casa d'innocents”, Anglada evoca també petits *hölderlins*, fent al·lusió a l'ideal anímic del poeta alemany Friederich Hölderlin, que Riba va traduir i publicar, clandestinament. Hölderlin, com Riba, va escriure una obra titulada *Elegies*. Les vivències hospitalàries d'Anglada ingressada per depressió la devien fer pensar en la prèdica de Hölderlin quan assegurava que la finalitat de la vida era la d'aconseguir la revelació sublim i que el sacrifici no era cap altre que el llenguatge del cor de l'home. La poesia del poeta alemany resultava estranya a qualsevol misticisme i moral, posseïa la força exaltadora del seu entusiasme còsmic i dionisiac que comunicava un estat d'il·luminació i alta puresa. No és estrany que el recordés en aquest lloc, on el personatge Rainer, del seu poema, era encarnat per Leopoldo María Panero, un company poeta d'Euskal Herria, que va ser detingut i torturat per les forces de seguretat espanyoles, fins que van comprovar que era innocent, i van haver d'acabar demanant-li disculpes pel greu equívoc.

Com en d'altres poemes, s'hi palesa la modernitat amb què Anglada dotava la seva poesia, tot i ser amarada de classicisme. En el mateix poema es refereix a *Peter Pan* i a *Alicia en el país de les meravelles*, mostra alhora de la innocència dels qui perden la raó i de quant familiars resultaven a Panero, que n'havia fet la traducció. Ofèlia, personatge també present en el poema, és la representació eterna de la feble alienació que passeja la seva candidesa per les aigües profundes d'un paisatge nocturn. És un contrast fruit de la immensa cultura que posseïa Anglada, de la curiositat que constantment la movia vers temes d'actualitat. Cesare Pavese, Salvatore Quasimodo, Iorgos Seferis, Kontandinos P. Kavafis... són alguns dels autors grecs i italians moderns que tenia present en les seves lectures i en comentaris crítics i comparatius dins la premsa escrita.

58. ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnnes d'hores*, pàg. 19.

La tradició va proveir els grecs d'una quantitat enorme de narracions sobre déus i sobre els homes, que constituïren la matèria primera de la poesia primitiva i van continuar sent de summa importància i utilitat en èpoques posteriors. Són materials bàsics, font d'inspiració per als seguidors dels seus temes, que sempre són tractats d'una manera bella i econòmica: dient el màxim possible amb el mínim nombre de paraules; norma que, en tot temps, ha estat el principi bàsic de la poesia. Amb tot, els poemes grecs sempre han conservat la condició de cant, cosa que Anglada va tenir molt en compte. La sinuositat de la veu estreta dels díctics elegíacs, que, en un principi, havien estat cantats amb acompanyament de flauta, es va imposar en les dedicatòries als déus i en els epitafis dels morts. Els grecs eren vetlladors tant de la forma com de la musicalitat. No sembla que es fixessin massa en la rima. Amb tot, el vers i l'estrofa tenien de per si existència en la pròpia força melòdica, cosa que, com us hem mostrat, Anglada ha tingut molt present en els seus poemes.

M. À. Anglada, conscient del llegat que ens deixaren els clàssics de l'antiguitat, es va unir a ells perquè l'ajudessin a formar el seu corpus poètic. Ells creien en la inspiració divina i potser els hauríem de donar la raó, tots sabem que existeix. Encara que costi molt d'explicar, entenem que forma part del procés creatiu. El solatge clàssic que hem trobat rere els versos de l'autora osonenca, ens corrobora que la seva inspiració era sempre alimentada pel vigor i les proeses dels herois i les heroïnes del món grec i romà i per la manera d'enfrontar la realitat quotidiana, molt semblantment a com ho fem avui. Les històries dels homes es repeteixen a través del temps i els exemples de les seves vivències, encara que mitològicament simbòliques, segueixen servint a la humanitat. M. À. Anglada n'era conscient.

VALOR IDIOSINCRÀTIC DE L'OBRA ANGLADIANA

No hi ha res com la interiorització que exigeix la creació de poesia, abocada en cada paraula del poema, per deixar petges individuals, idiosincràtiques en el rerefons de cada vers. La poesia angladiana és summament pensada i estructurada. Qualsevol dels seus mots és sostingut per algun motiu que l'avalua, tot té significat i és significant. No hi podem intuir ni un rastre d'improvisació. Sense desviar-se de la *techné* preconitzada per Simonides de Ceos, qui considerava la poesia com un art amb normes precises, lligat a l'espai i a les imatges, Anglada crea un singular corpus poètic que s'emmotlla a les seves vivències personals i a les sensacions que li

provoquen les diferents visions que el món li serveix; tant les que li causen plaer, com aquelles que li encenen l'animadversió. Els versos escrits per Anglada són una *realia* entaforada entre les figures retòriques. M. À. Anglada no s'ha pres mai la poesia com un joc, ans al contrari, per a ella, fou la principal arma que brandí contra la injustícia. Així mateix, esdevingué el canal d'aigües tranquil·les que reflectia la seva disposició emocional davant persones i fets que despertaven els seus sentiments, evidenciant la seva peculiar personalitat. La poesia fou per a M. À. Anglada una idea o una visió reposada que li naixia a partir d'un to inicial que no podia preveure fins que sortia el primer vers, com ens ho confirma la mateixa autora en l'article titulat "A l'entorn de la poesia, notes sobre inspiració i techné",⁽⁵⁹⁾ que és l'origen d'una conferència que va pronunciar davant del grup de recerca sobre Inspiració Poètica de la Càtedra Ramon Llull Blanquerna durant el curs 1996-97. Vegem-ho:

"El ritme em va començar a perseguir, també a mi, en la infantesa, en una vella casa de Vic, al carrer de la Riera, i sobretot al seu gran i una mica selvàtic jardí, a l'escala coberta de gessamins –recordada al cap de molts anys en el poema Record de Vic des d'Esparta–, i en una paret amb heura que surt gairebé en tots els meus llibres”.

Ho diu recordant les paraules de Marià Manent, escrites en el pròleg del seu llibre *Díptic*, consells que segueix perquè el considera un veritable mestre: "Els mots tot sols no fan poesia. És la poesia, en la seva transparent complexitat i el seu difícil equilibri, la que els dóna allò que Maurici Boucher anomena l'aura”.

La poesia angladiana, segurament, resulta tan singular per aquest solatge clàssic que l'anem descobrint a mesura que ens endinsem en els seus versos. Pòsit que no prové solament dels antics grecoromans, sinó i també de tot un seguit de poetes, amants com ella de l'hel·lenisme, que li donaren l'espurna per saber combinar l'antigor amb la més inèdita modernitat. En citarem alguns: Verdaguer, Espriu, Ribà, Quasimodo, Sefreis, Rilke, Huisman, Pla, Carner, Montale, Barile, i un llarg etcètera que la van ajudar a formar el solatge del dolç vi de la poesia, d'on avui podem beure a doll.

Els poemes d'Anglada marquen un temps passat –el de l'aprenentatge, el de l'absorció clàssica. Al qual segueix la vida –la seva realització com a dona, com a esposa, com a mare. I ve un temps en present, que és el de la

59. ANGLADA, M.À., "A l'entorn de la poesia, notes sobre inspiració i techné", dins *Incitació a la lectura*. Recull d'articles editats per Eusebi Ayensa i Francesc Foguet. Barcelona, Publicacions Abadia de Montserrat, 2008, pàg. 130-139.

creació poètica. La poesia és la gran estimada d'Anglada: per a la poesia, es forma; és el que enyora quan resta absent de la seva vida; a la poesia és on retorna i la considera el seu canal d'expressió més preat. Només ens resta citar la definició que de la poesia fan tres autors i que, al nostre entendre, sembla que s'ajusten a la concepció que en devia tenir Anglada:

FUSTER: "El poema es justifica per la màgia de la paraula".⁽⁶⁰⁾

AUDEN: "El poeta és, abans que cap altra cosa, una persona apassionadament enamorada de la llengua".⁽⁶¹⁾

PAVESE: "La poesia neix dels instants que aixequem el cap de les nostres ocupacions i veiem, amb estupor, la vida".⁽⁶²⁾

COROL·LARI

L'obra poètica de M. À. Anglada, aplegada en els reculls *Columnes d'hores* (1965-1990) i *Arietta* (1996), podria ser considerada en dos blocs diferenciats. En el primer llibre, és on més s'hi troben referents clàssics grecollatins; el segon, és més obert a la permissió, no tan dens i amb bastant contingut de temàtica amical i familiar. Algunes constants són presents, però, en ambdós volums: la veneració del món clàssic antic, l'al·lusió a clàssics moderns, com Riba, Espriu, Verdaguer..., el cant de ressons virgilians i verdaguerians per a la terra que estima, la denúncia contra l'opressió a la pàtria, amb referències a poetes grecs i italians moderns, els abusos de poder i la garlanda trenada de versos per a familiars i amics. Tota una vida i una personalitat resumides en el conjunt de versos que conformen la idiosincràsia del corpus poètic d'Anglada.

En aquest assaig, he intentat de reflectir allò que hem anomenat les arrels clàssiques d'Anglada, adquirides a través dels seus estudis, a través dels seus viatges i del tracte continuat amb la literatura grecollatina clàssica. Maria Àngels Anglada fa del món clàssic un mirall de l'ésser humà, hi troba tots aquells elements que configuren i que descriuen la condició humana. Al llarg de la seva obra, Anglada va maldar per difondre el món clàssic arreu, amb tot allò que ens ofereix: la possibilitat d'emmirallar-nos en els actes dels éssers mitològics i en les reflexions que ens suggereixen. La literatura grecollatina ofereix a Anglada temes per a la seva obra, un contacte amb la

60. BALLART, Pere, *El contorn del poema*. Barcelona, Quaderns Crema, 1998, pàg. 137.

61. *Ibidem*, pàg. 136.

62. *Ibidem*, pàg. 145.

tradició, amb les arrels de la nostra cultura, aquella manera de dir acurada, senzilla, però no per això menys elaborada, que caracteritza la literatura grecollatina. Després de rastrejar la poesia d'Anglada, he extret només una minsa part dels components clàssics que conté. M'he agafat als més representatius i he cercat la relació que Anglada els ha volgut conferir en la seva poesia: imatges d'una efectivitat creixent que situa el lector en un profund astorament davant els simbolismes emprats. La forma dels versos d'Anglada també està basada en la formulació mètrica grega, fonamentada en l'accentuació, en el ritme intern del vers i no tant en la rima. El vers decasíl·lab hi és emprat majorment, però també utilitza versos d'art menor i versos alexandrins que divideix en hemistiquis. La seva poesia de vers lliure és totalment suportada en la manera de versificar grecollatina i n'emana quantitat de cultura antiga, que formava un tot amb la personalitat d'Anglada. El pòsit clàssic trobat entre els seus versos així ho corrobora. El classicisme acoblat a la modernitat, amb espurnes procedents, també, de clàssics catalans com Carles Riba, Salvador Espriu, Verdaguer, Josep Carner... i d'autors italians que ella admirava com Salvatore Quasimodo (que relacionava amb Espriu i que havia traduït al català), Cesare Pavese, Eugenio Montale, Pasolini... completen el sediment de la cultura clàssica que hem descobert en les lletres poètiques de l'autora vigatana.

Nietzsche pensava que a l'home modern li faltava un mite, una mitologia, un sistema de mites interconnexos, encara que d'altres autors consideren que l'home modern té mites superficials inadequats o falsos, com el del "progrés", o el de la "igualtat" ... El mite és un denominador comú de la poesia i de la religió. Anglada fa present la màgia del mite. Per a ella la poesia representa un repte formal que no deixa cap més opció que la de fer de la necessitat la virtut; un repte que amaga rere el miratge d'una expressió que, per a ella, és natural. Així se'ns mostra aquesta naturalesa doble, que fa apassionants els poemes d'Anglada, en què cada mot hi és justificat i no hi ha ni un sol adjectiu sobrer. On els mites i els símbols parlen per si sols i on el crit demanant justícia i el cant a l'arcàdia particular i als éssers estimats esdevenen els principals fils temàtics que alternen i es fonen amb les figures retòriques justes i els mites més ben trobats.

FONTS DOCUMENTALS

ANGLADA ABADAL, M. Àngels; ALBÓ, Núria, *Díptic*. Vic, Ed. Taller de Tipografia Balmesiana, 1972.

ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Kyparíssia*. Barcelona, La Magrana, 1980.

- ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Arietta*. Barcelona, Columna, 1996.
- ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Columnes d'hores*. Barcelona, Columna, 1990.
- ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Paisatge amb poetes*. Barcelona, Destino, 1988.
- ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Paradís amb poetes*. Barcelona, Destino, 1993.
- ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Retalls de la vida a Grècia i a Roma*. Barcelona, Editorial Empúries, 1997.
- ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Les germanes de Safo. Antologia de poetes hel·lenístiques*. Barcelona: Edhasa, 1983.
- ANGLADA ABADAL, M. Àngels, *Artemísia*. Barcelona, Columna Edicions, 1989.
- ANGLADA ABADAL, M. Àngels, "Làpida i Afrodita" (text inèdit). *Revista de Girona*, Girona, Diputació de Girona, (2000), núm. 199, pàg. 85.
- HORACI, *Odes i Epodes*, vol I. Barcelona: Atalaya, 2009. Dins la col·lecció "Els nostres clàssics" de la Fundació Bernat Metge.
- SAFO, *Poesías*. Barcelona, DVD Ediciones, 2007. Traducció: Juan Manuel Macías. Girona: Diputació de Girona, (2000), núm. 199, pàg. 68-73.
- VIRGILI MARÓ, P., *Bucòliques*. Traducció de Miquel Dolç. Barcelona, Fundació Bernat Metge. Atalaya, 2009.

BIBLIOGRAFIA

- ALTAIÓ, Vicenç; SALA-VALLDAURA, J.M., *Les darreres tendències de la poesia catalana (1968-1979)*. Barcelona, Editorial Laia, 1980.
- AYENSA, Eusebi; FOGUET, Francesc, *Compromís de poeta*. Vic, Eumo, 2009.
- AYENSA, Eusebi; FOGUET, Francesc, *Incitació a la lectura*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
- AYENSA, Eusebi, "M. Àngels Anglada i la literatura grega moderna", *Revista de Girona*, 199, (2000), pàg. 64-67.
- BALLART, Pere, *El contorn del poema*. Barcelona: Quaderns Crema, 1998.
- BOWRA, C.M., *Introducció a la literatura grega*. Madrid, Gredos, 2007.
- CONDOM, Dolors, "La passió pel món clàssic", *Revista de Girona*, 199 (2000), pàg. 58-62.
- FIGUERES, Narcís, "La història petita", *Revista de Girona*, 199 (2000), pàg. 74-77.
- FOGUET BOREU, Francesc, *M. Àngels Anglada. Passió per la memòria*. Barcelona, Pòrtic, 2003.
- LUCERO, Lluís, "M. Àngels Anglada i els poetes italians del segle XX", *Revista de Girona*, 199 (2000), pàg. 68-73.
- PLA, Jordi, "La transversalitat de l'art en l'obra de M. Àngels Anglada", *Revista de Girona*, 199, (2000), pàg. 78-84.
- SISTAC, Dolors, *Líriques del silenci*. Lleida, Pagès Editors, 2001.
- VELAZ, Anna M., "A propòsit de 'Làpida i Afrodita', poema inèdit de M. Àngels Anglada", *Revista de Girona*, 199, (2000), pàg. 86-89.
- WELLEK, René; WARREN, Austin, *Teoría literaria*. Madrid, Gredos, 1993⁴.